

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Liber Primvs. Rationem docet erudiendæ conscientiæ per quotidianum
illius examen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77028](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77028)

TRISMEGISTVS CHRISTIANVS.

SEV

TRIPLEX CVLTVS

CONSCIENTIÆ, CÆLITVM, CORPORIS.

ARGVMENTVM.

LIBER PRIMVS

Animi cultum, & rationem docet erudiendæ conscientiæ,
per quotidianum illius examen.

LIBER SECVNDVS

Modum tradit colendorum Cælitum, cum per mensuram illorum sortitionem,
tum per alia pietatis exercitia.

LIBER TERTIVS

Corporis cultum supervacuum, & vestitus insolentiam castigat.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

*Ingressus ad sermonem de animi cultu,
& examine conscientie.*

Polychronius & Gerardus colloquuntur.

POLYCHRONIVS.

Examen
conscien-
tiæ est res
utilissima.

Nimi cultum is minime negligit,
qui Conscientiæ curam religiose
gerit: at verè conscientiam is opti-
mè curat, qui quotidiano eam
examine à vitis assidue purgat.

Potè Examen conscientie, ut
res, est una omnium utilissima
virtuti per compendium asse-
quendæ, sic forsàn à paucis bene fit, ab innumeris om-
nino non fit. Quætere, quid Examen conscientie sit,
quæstio mihi superflua censetur, optandum, ejus usus
tam notus nobis esset, quàm est natura vel definitio.
Quid sit, scimus, quantum prodest, vix scire laboramus.
Atque adèd qui conscientiam suam vespèri perfundit
ori, & quasi aliud agentes examinent, fortassis multos
reperias, eos qui examen hoc utilissimum penitus inter-
mittant, difficile est numerare. Romanus Sapiens que-
ritur olim, & verè sic est: Hoc nos pessimos facit, quod nemo
vitam suam respicit. Quid facturi simus, cogitamus, & id raro:
quid fecerimus, non cogitamus. Atqui consilium futuri ex præ-
terito venit. Atque èd jam incuriæ plerique progredi-
mur, ut examen istud, quod appellamus quotidianum,
vocari possit mensurum, aut etiam annuum, quando ali-
qui vix singulis mensibus semel, alii vix semel singulis

Senec. ep. 83.
initio.

annis id instituunt. GERARDVS. Ne mireris, Poly-
chroni: seipsum acculare insuave negotium est, & ta-
men hoc examen aliter non constat. POLYC. Neglecti Neglecti
hujus examinis plures sunt causæ, non nego hanc unam
earum esse. Ominino, sui ipsius accusatio, tam pulchra est
quàm rara virtus. Hinc sanctus ille senex, Pastor, omnes
virtutes ad unius domum commigrasse aiebat, extra
quam frustra quis desudet in quærendis virtutibus: ro-
gatus, quænam illa esset virtus? Seipsum, respondit, senio
ac jugiter acculare.

Et hoc docet Examen conscientie, in quo quisque
reum se citat ad tribunal suæ mentis, quod ad vitam
probam compendiosa via est.

§. I.

D. Basilii, post documenta plurima suis tradita, Basil.
demum sic concludit: *Quæ quotidie feceris opera, ve-*
spèri tecum commemora, & cum in quæ fecisti pridie, conferto.
Ita voluit, ut omnes cum Conscientiâ suâ prius loque-
rentur quàm somno se permitterent. Rarus hoc unum,
optimum fore stimulum ad illa omnia, quæ ab ipso di-
dicissent, in opus producendo.

D. Bernardus: *Multa inquit, scientia hominum, sed nulla.* Bern.
melior est illa quæ cognoscit homo seipsum. Beatus homo
qui se potest cognoscere, probare, & improbare. Nam
qui sibi displicet, Deo placet; & qui sibi vilis est, Deo
carus est. Itaque tibi ipsi carus non sis, accusa teipsum.
Omnem animi morbum hoc emplastrum & malagma
perfanat. Tardus es ad preces? in precibus vagus & osci-
tans? plumbeus ad justa? volas ad mensam? effusus es in
risum & confabulationes, fractus ad laborem, studio
sus libertatis, incurius tui officii? sapius forsàn de die
auribus, lingua & oculis peccas? huic malo remedium
non

non est opportunus, quam vesperi conscientiam convenire, diei errores in numerum, aut certe in cumulum redigere, & quid, quæ ratione sequenti luce sit cavendum, statueret. Et nisi hoc modo, quotidie teipso fias melior, securè credas, aut conscientiam sepius non examinatum, aut obiter tantum & perfundè. Si ferveat hic industria, non potest ei non par fructus respondere. Quod flevi brachio, anhelus ad lectum & semisopitus, oculis in somnum jam turgentibus, solum in ceremoniæ morem, hoc conscientiae iudicium instituas, non erit hoc verum sed merito nomine iudicium, aut iudicii larva, locors & ignava cogitationum discursatio. Ex hoc fonte talis emanabit rivus. Eadem post menses & annos in te vivent vitia quæ prius æquè pronis in iram, facili ad impatientiam, instructus ad superbiam, & æquè procax in verbis, asper & mordax in dictis, dissolutus & levis in moribus, verbo, eris antiquus *Dormitanti*. Et in promptu causa est, nunquam domi tuæ es, nunquam te deprehendis, nunquam te observas, teipsum nunquam ferò acculas: vis in tranquillo frigore, omnia fluere sinis, ut fluint, pacificus homo es, sed malo tuo. Vitiis tuis quietem non turbas, cum defectibus tuis non litigas, cum concupiscentiis tuis non pugnas. Quid multis? pacificus homo es, in tuam maximam perniciem. Alges & torpes; tunc solum vivacissimus, cum aut comedendum est, aut ludendum, aut etiam irascendum. Hic in te vivunt omnia, hic vir, hic athleta es, & heros.

§. II.

GERAR. In me hæc omnia declamas, an in absentem alium? **POL.** Gerarde, ne metuas, nihil hæc contra te; nili tu binominis sis, & non tam *Gerardus*, quam *Dormitanti* audias. In *Dormitanti* omnia à me dicta sunt & dicuntur: illum, inquam, qui qualis olim fuit, talis est & hodie, qui in placido ignavia statu perennat, qui nunquam obedientiorem habet somnum, quam cum ei cum conscientia loquendum, qui in se nunquam aut raro admodum descendit: qui omnia alia scire fatagit, præter se, miserabili neglectu animi: verdo, qui dormit, cum vigilandum foret. At hac ratione nemini familiaris fit virtus, non enim natura dat virtutem, multò minus locordia; ars est, bonum fieri. Hanc artem dat exacta sui notitia, & quotidiani profectus ingens desiderium. Istam autem & istud non docet nisi examen conscientiae nullo die neglectum. Initium salutis, notitia peccati. Qui peccare se nescit, corrigi non valet. Idco **D. Bernardus** tam sollicitus in suos paterfamilias: *Vnde*, inquit, rogo dilectissimi fratres, ut unusquisque vestrum intret in cubiculum suum, sopet conscientiam suam, se querat in angulis cordis, circumseat latebras mentis. Idem inculcans alibi: *Redeamus*, inquit, ad nos & discutiamus conscientiam nostram. **GERAR.** Sed quæ lex, à quo, & quibus lata est conscientiae diebus singulis examinanda? **POL.** Ut video, Gerarde, ex Volontatibus non es, si lege vis cogi. Sed veniam da; sensim eò te ducam, ut ad solem cernas, quod etiam nunc inter nubila videtur abdutum. Primum erit scire, quam hoc profus novitium inventum non sit. Certe omni ævo fuerunt, qui sicut ultimam, ita primariam diei actionem esse voluerunt, suam vesperi conscientiam excutere, eoque vel ipsius naturæ lege ac luce præeunte ducebantur. Paucos è piis nominabo, tuendæ huic veritati.

CAPVT II.

Examen Conscientiae qui olim, & quomodo fecerint.

Ratio profus & Natura huc impellunt. Et ausim dicere, hoc naturæ scitum esse: aëo die diei acta cum animo suo repetere, simulque dispicere quid in lucem posteram aut omisso sit futurum optimum, aut fa-

Tom. I.]

Actu. Indi sapientes, quos *Gymnosophistas* dicebant, nulum suæ disciplinæ adolescentem ad mensam admitterant, nisi prius conscientia suæ subiisset examen. Inò quod pudorem nobis merito incurrat, mensam iis accumbere non licebat, qui in tertio huius examinis capite (ad morem nostrum loquor) non pulchrè stetit: impransus, importus, incoñatus ejiciebatur domo, qui nil præclari à se gestum commeminisset. Luculentè id testatur ille à *Madaurâ* philosophus. Verba illius integra tibi admetiar. Igitur, ubi mensa posita, priusquam edulia apponantur, omnes adolescentes ex diversis locis ridor. & officiis ad dapem conveniunt. Magistri perrogant: Quod factum à lucis ortu, ad illud diem, bonum fecerint? hic, alius se commemorat inter duos arbitrum delectum, sanata similitate, amicos ex inferis reddidisse: inde alius, se se parentibus quippiam imperantibus obediisse: alius, aliquid meditatione suâ reperisse; vel alterius demonstratione didicisse. Qui nihil habet afferre cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur.

B O pulchrum institutum! & nunquid vel apud Christianos melius possit? O legem saluberrimam! quæ si hodie vigeat, multi dies plurimis jejuni forent ducendi, quod se se his iudiciis vel non siterent, vel pejus itarent in iudicio. En legem, Gerarde, brevem & strictam: Aut non prande, aut prius Conscientia rationem redde. Vis esse? ostende prius te laborasse. Et cur nos ipsi nobis non dicamus vespere: Vis dormire? ante cogita, quam bene vigilaveris. Festina ad lectum? prius tecum disquire, qualis in templo, in foro, in domo, qualis in mensa, qualis alibi fueris. Adeone verò à recto sensu degeneramus, ut quod siverunt fecerintque idololatæ, id nesciant Christiani, aut (quod pejus est) facere nolint quod faciendum sciunt?

§. I.

Phoclydes, si *Stobæo* fides, primus omnium moralium docuit quotidie seipsum ad hoc Conscientiae tribunal citare. *Pythagoras* certe nominatus ille è porticu philosophus, tam occupatus non fuit aut somniculosus, quin prius in seipsum descenderet, quam somnum caperet; & quidquid die toto egisset, se iudice damneret vel absoveret. Unde apud *Pythagoreos* pulcherrimum hoc institutum usus quotidiani fuit: Quid quoque die dixeris, audieris, egeris, vespere commemorare. Et hoc est apud Conscientiam suam examen instituire, & seipsam sibi velut censorem aut iudicem ferre.

Quid prætergressus? quid gestum in tempore, quid non? Faciebat hoc idem Conscientiae examen & *P. Sextius*, eo ipso vir optimus; & adeò sibi nihil indulgebat, adeò & somnum vincere, & negotia differre, & cogitationes in potestate habere potuit, ut consummato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, (cum *Seneca* loquor) interrogaret animum suum: Quod hodie malum tuum sanasti? cui vicio obstitisti? quâ parte melior es? O *Pythagora*, ô *Sexti*! quam nos Christiani non paria vobis facimus, in consuetudine tam Christiana! Ah! quam hic congruè illud Christi vociferaret: *Viri Nivita* (viri idololatæ) surgent in iudicio cum generatione istâ, & condemnabunt eam.

Nosti, quid Vir bonus (hic titulus carminis est apud *Maronem*) de hoc quotidiano examine conscientiae moneat. Ille igitur vir bonus:

Index ipse sui, totum se explorat ad unguem.
Quid proceres, vanis, ferat quid opinio vulgi
Securus iusto trutinæ se examine pensat:
Ne quid hiet, ne quid protraheret, angulus aequi
Partibus ut coeat, nil ut deliret *AMVSIS*.
Sit solidum quodcumque subest: nec mania subitus
Indicet adnotus digitis pellentibus ictus.
Non prius in dulcem declinat lumina somnum
Omnia quam longi reputaverit acta diei.

Li

Quæ

Neglectu
examinis
conscientiae
eadem post
annos cau-
satur in
nobis vi-
tia.An est bo-
num fieri,
de quo
dicitur.
Sicut p. 1. 3.Etenim p. 2.
Dum.Præterea, de
huius dom.Basil. p.
commen-
ad mar.Etenim
dom. cap.
1. 19.Examen
conscientiae
est magis
genua ad
omnem
animi
motum.

Quae praeerogressus? quid gestum in tempore, quid non?
Cur isti facto decus absit, aut ratio illis?
Quid mihi praeerogressus? cur haec sententia sedet?
Quam melius mutare fuit? miseratus egerem?
Cur aliquem fracta perferens mente dolorem?
Quid volui quod nolle bonum foret? utile honesto
Cur malus ante tui? num dicto aut denique vultu
Perstrictus quisquam? cur me natura magis, quam
Disciplina trahit? sic dicta, & facta per omnia
Ingressus, ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravis, dat palmam, & premia rectis.

En Virum verè bonum: tales similes. Neque unus tantum alterve (quod quis objiciat) è Romanis Graecisque hoc fecit, & conscientiam vespere discussit; plures in hac classe numeramus, inter quos & laudatissimus ille L. Annaeus Seneca, qui viros religiosos multos, qui Sodales Parthenios plerisque, ausim dicere, aut aequavit in hoc, aut superavit.

§. II.

ERat Seneca potens in aula, Imperatoris doctor & moderator, inter strepitum & discursus aulicos, & tamen examen hoc conscientiae non omittebat: erat in conjugio cum uxore, & tamen vespere conscientiam suam super diei actis audiebat: erat in studiis semper aut negotiis, neque tamen studia aut negotia potiora habebat, hac utilissimam in seipsum animadversionem: erat inter amplissimas opes, atque si voluisset, inter maximas voluptates & delicias, & tamen sub noctem, sepositis omnibus, solius conscientiae negotium tractabat. Ipsum tibi testem sisto locupletissimum. De fide non est quod quidquam ambigamus: malim ego Senecae narranti credere, quam multis aliis jurantibus. *Propter, inquit, hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cum sublatum è conspectu lumen est, & contigit uxor, moris mei jam conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea rememor. Nichil mihi ipse abscondo, nihil transeo. Quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco.*

Obstupesco, quoties haec lego, nec sine admiratione & rubore unquam legi. Homini tot negotiis, tot studiis, nobili etiam uxore distracto, hac tam arcta & quotidiana in seipsum inquisitio fuerit? Et, obsecro te, Gerarde, considera mihi, quae vir iste incomparabilis examinis hujus capita sibi statuerit, quos in seipso errores notarit, quid in dictis suis factisque culpat. Sic seipsum acculans: 1. In illa, inquit, disputatione pugnacius locutus es. Audite litigiosi. 2. Illud liberius admonuisti quam debebas: itaque non emendasti sed offendisti. De cetero vide, non tantum an verum sit quod dicis, sed an ille cui dicis, veri patiens sit. Audite critici, & omnium censores. 3. Minus honorato loco positus, irasci coepisti convivatori, vocatori, ipsi, qui tibi pra-

Quae sibi hujus examinis capita statuerit. Loc. jam cit. cap. 36.

Idem c. 37. ferebatur. Audite superbi & iracundi. 4. Non aequi quendam oculis vidisti, quia de ingenio tuo male locutus est. Audite invidi ac malevoli? & oculos atque dentes continere discite. En, quantus vir, quam opulentus, neque tam ad opes suas, quam ad suam conscientiam fuit attentus.

Apud Tacit. l. 13. Annal.

Possedit Seneca (quod ei Suillius approbat) ter millies HS. is modus nobis esset 7500000. hoc est, septuagies quinquies centena millia philippicorum: ipsi septem miliones auri cum dimidio. Opes paene regiae, fateor. Sed & virum dignum opum vi majore! qui divitias, & quidem tantas in sinu positas & circumfusas sibi, potuit non adorare, potuit ridere, contemnere. O virum omni laude majorem, qui potuit in divitiis paupertatem non odisse, semetipso & ex se nascentibus bonis contentus esse. Divitiarum contubernio non corrumpi, sinè tam praclarum quam rarum est, quod Annaeus hic noster habuit, qui non cum suis numis, sed cum libellis suis, secum ipse assidue locutus est. Et quod nos aliis libentissime facimus, hoc ipse sibi fecit, hoc est, de se apud se male existimavit.

A Ita, mi Gerarde, Seneca examen conscientiae, petinde ac si lex cogeret, quotidianum sibi esse voluit, nec sine profectu. Nam ipse de se: Hoc mihi satis est, inquit, quotidie aliquid ex vitis meis demere, & errores meos obviare. O beatissimum vel hoc ipso argumento non tantum magnum, sed verè bonum! & qui non scripsit sensuque solum talia, sed fecit. Et homines Christiani, Sodales Parthenii, viri Religiosi, hunc stimulum virtutis rejiciant.

CAPUT III.

Examen Conscientiae quanta utilitatis sit, & quantum id à Sanctis impense commendatum.

Vilitatem hujus sanctissimae in seipsum inquisitionis nescire non potest, nisi qui caeli & tartari securus, vivit in diem, & passim corvos sequitur, nec ullum post mortem tribunal aut judicem pertimescit. *Viri max. Prov. c. 11. inquit Salomon, non cogitant judicium. Talem mihi da, & videbis quam is vel ab ipsis idololatriis longè superetur: da, inquam, talem, & dices: Hic homo non influit viam quae ducat ad caelum: jocando, ridendo, cachinnando toros dies traducit, securus mortis, & post illam secuturi judicii. Transacto die cenat idem hilariter, cenam confabulatio, confabulationem somnus excipit. Hunc ille ordinem, hanc dici methodum servat.*

O curae in terris animae & caelestium manes!

O mi homo, quid demum habes quod hic obducas? sanctissimos illos eremi angelos, Antonios, Hilaciones, Onuphrios imitari non vis? Senecas saltem, & Sextios, & Pythagoras te meliores esse non finas. Et quae tuae occupationes tanta, ut hoc non possis quod potuerunt occupatissimi? Priscis illis persuasissimum fuit, diem pessimè finiri, nisi sic finiretur: paene perisille sibi censabant diurnas horas, quae non haberent hanc diei clausulam, hoc somni proeludium. Nimirum hinc maximum ad probos mores emolumentum capiebant, hanc unam ad virtutem viam compendiosissimam credebant, in hoc continua tranquillitatis portu persistebant. Equid enim pulchrius simul & utilius hac consuetudine exequenda totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quam tranquillius, altius, ac liber, cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui censorque secretis cognoscit de moribus suis? Detumescit sensum superbia; mens avata se latius expandit; libido frantum recipit; mitescit ira, eritque moderator; omnia vitia minus sibi licere credent, si sciverint sibi quotidie ad judicem esse veniendum. Sed in digitos mitto hujus examinis vespertini commoda.

§. I.

Somnus etsi tranquillius esse possit & placidus, tutus, & esse non potest, nisi praemittatur ei hoc conscientiae examen. Nam paene idem est, ignis in sinu, & peccatum in conscientia. Is demum secure dormit, cui dicere licet: Jam rationes posui cum Deo meo; promptus paratus sum ad omnem Dei nutum. Nec vivere recuso, nec mori pertimesco; bonum Dominum habemus. Huic ego me meaque omnia quam integerrimè committo. Ades somne, & fac officium; jam tuus sum. Hoc est, mi Gerarde, inter brachia Christi Domini suaviter obdormire.

2. Aurora insequens tantò erit jucundior, quanto 2. Dies fuerit compositior praecedens vespere. Nam postquam mane felicitatis suae partem trahit à praeterito vespere. Matutinas cogitationes nec latas habebit nec sanctas, qui pridie cum tristibus aut pravis quietem auspicatur. Hinc in caenobii lex pia & perpetua, Completorium, quod vocant, finitò, linguae ferias indicere, & alium siliere. Quies & taciturnitas tunc omnibus imperatur. Vult quis loqui? Deum habet, cum illo sermones mifecit.

fecit: vult quis deambulare: in celo potest, sat amplum deambulationi hoc pratum est: cupit quis esse cum sociis: innumeros habet Angelos, illis se jungat, sed silendo, precando. Si secus fiat, nec proximæ noctis, nec secuturæ diei preces succedentes, quidquid enim pridiano vespere viderit quis, dixerit, egerit, recurret, & omnem orationis & actionis bonæ vim turbabit & elidet. Ergo, ne manè malus sis, vespere bonus esse incipe.

3. In omne genus vitii nil aquè pugnat, quàm firmitas animi decretum ac propositum **CAVENDI**, idque crebrius restauratum. Atqui animus nitotus sui amans, non opportunius hoc apud se statuet, quàm ubi vespere errores suos ipse recens deprehenderit. Hic decernat, hic ficiat ac proponat quàm firmissimè **CAVERE** in posterum, quæ toties malè non caverat. Juret, hoc est, firmissimè statuat *custodire iudicia iustitiæ Dei*: non uno alterove dumtaxat die, sed per omnem vitam, æternum. Ad hanc animi destinationem facit, disquirere secum, quo loco, quâ societate, quibus occasionibus, ad noxas priores committendas, sit inductus, & has constanter evitare, conatu generosissimo insitat. *Id si quotidie* (inquit Chrysostomus) *diligenter facies, terribili futuri iudicii tribunali latus assides*. Hoc modo Paulus seipsum mundavit, ac ideo dicebat: *Quod si nosmetipsos dijudicavimus, non utique iudicemur*.

4. Gratum esse Deo. **MAXIMI** res momenti est, gratum esse Deo, idque si non singulis horis, diebus saltem singulis. Momento quovis in nos Deus beneficus est. Quid magni reddimus, si nos in ipsum grati sumus, quovis die semel sub vespere? **Æstimare** beneficium, magna hostimenti pars est, & referre cœpit, qui debere se confessus. Liberalissimus Deus est, nec vinci se patitur liberalitate: novis nos beneficiis assidue cumulat, quoties nos ea gratè accipimus. Hic verissimè dicitur, *Gratia gratiam parit*; neque nos unquam meritam Deo gratiam referimus, nobis novam identidem gratiam obtineamus. Certat nobiscum Deus, sed armis imparibus; ille beneficia conferendo, nos solum gratias referendo, seu agendo; nec ists unquam tot ac tantæ sunt, quin illa & multò majora sint & plura. Ita felicitatis nostræ est, hic semper superari. Et quando autem commodius Deo gratos nos præbeamus, quàm in vespertino examine conscientia, cujus primum caput est, **GRATIAS AGERE**.

5. Quoties dissensiones, lites, inimicitia planè letales oriuntur interdiu: jurgiorum, sanè & discordiarum ubique plurimum est, nec ullus finis rixandi. Orto igitur incendio tali, & nondum sopito, cubitum ite & somno se cômmittere, facinus est audacissimum, & exitiosa planè temeritas. Si hac nocte subito (plurimis contigit) mors te configerit, ah! quò ires miser? quò migraret animus? Est veneni genus lene, & quod non statim sæviat, sed cohausto somnus letalis est. Et tu, mi Christiane, venenum haufisti, quod tibi Rixa, quod Odium & Discordia, quod Libido & Incontinentia propinarunt, & jam dormis? nec prius pharmacum adhibes, nec prius hoc toxico conscientiam liberat? Num tibi videris in plumis cubare? Mihi crede, ad ipsas inferorum fauces dormis: levi sit impulsus, & in innum præcipitaris. Ergo prius venenum exspue, conscientiam purga, ingemisce, pete veniam, & sic demum somnum admitte.

6. Eadem est ratio omnium letalium nozarum. Conscientiam sibi esse vel unici letalis criminis, nec illud penitentia deesse, nihilominus se somno committere, exitremæ temeritatis est, & periculum proximum morti, idque æternæ. Et quis magis mortuus eo (ut Bernardus loquitur) qui portat ignem in sinu, peccatum in conscientia? nec sentit, nec excutit, nec expavescit. Vide, mi homo, si tibi Hispaniarum regnum, si Turcarum imperium, si totius Orbis dominium offerretur in præmium, ut vel nocte unicâ somnum caperes, letalis noxæ

Tom. I.

A conscientius, hæc tamen tibi omnia, velut frustillum fangi, rejicienda forent, præ illo formidabili periculo quod adires. Et discrimen non vides? aliquid quidem lucrari posses, sed infinitè plus posses perdere. Jam verò nullum tibi præmium ponitur, minæ ingeruntur, supplicium proponitur, idque æternum, tu tamen ludibundus, hilaris, jocundus, potulentus in plumas te abjicis, absque ullo Numinis pavore; nullâ conscientia curâ, nullo inferorum metu. O crebram, sed nimis periculosam insaniam! At verò qui letam Conscientiam, prout par est, vespere curandam sumit, & malè acta deplorat, etsi forte per diem letum nœvo se inquinavit, eaque nocte vi subitâ extinguitur, tamen in refrigerio erit, supplicium saltem æternum evadere censendus est. Et hoc verè est brevi dolore cruciatus æternos redimere.

§. III.

7. **E**rgo hæc conscientia exploratio, nostri in 7. Est incipit virtute profectus incitamentum primum, & tamentum ut tale sanctissimi cuique ac doctissimi viri jam olim id nobis commendant. Hanc suis legem tulit Basilus, ut quovis vespere, suam quisque conscientiam rimaretur. Idem Antonius, idem Bernardus, Bonaventura, Cassianus, Ignatius auctor Societatis Jesu, alique suis impense commendaverunt. Cassiani verba sunt: *Quamobrem ita nobis adversus hæc arripienda sunt prælia, ut unusquisque vitium quo maxime infestatur, explorans, adversus illud arripit principale certamen, omnem curam mentis ac sollicitudinem erga illius impugnationem observationemque dirigens*. At verò de vitii exploratè judicare nunquam sciemus, nisi in quotidiano conscientia examine naturam eorum nosse didicerimus. Mercator ad incitas redigetur, nisi quâ damni, quâ lucri calculos creberrimè subducatur. Et hic quidem si inductus sit, tam acceptæ quàm expensæ pecuniæ rationes quotidie inspicit. Ita prorsus Ephrem Syrus faciendum suadet iis qui dum vivunt, lucrari cupiunt: *Diebus, inquit, singulis vespere & mane diligenter considera, quo pacto sese habeat negotiatio tua, ac mercimonii ratio, & vespere quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina teipsum ac dicito: Putasne hodie Deum in aliquo exacerbari num in realiquâ fratrem irritavi? num alicujus famam detractionibus laceravi? &c. deprehensis noxiis gemitum, dolorem, & lacrymas jubet superfundi*.

De matutino examine: Facto jam diluculo, inquit, rursus eadem tecum meditare & dicito: *Quomodo, putas, ista mihi nox præterit? Lucratum sum in eâ mercimonium meum? numquid improba ac fœdida cogitationes invaserunt me, atque illis libenter immoratus sum? Eodem prorsus modo Dorotheus: Quo pacto, inquit, per singulos dies, nos ipsos purgare & propemodum expiare debeamus exactissimè, docuerunt majores & Patres nostri. Nempe ut vespere sedulo, quisque perquirat & investiget, quomodo pertransierit diem illum. Rursus mane examinet, quomodo exegerit noctem illam, & penitentiam agat ac respiciat coram Deo, si quò pacto (ut fieri potest) peccatum aliquod admisit. Chrysostomus, de hoc ipso conscientia tribunali differens: Hæc, inquit, fiant singulis diebus, nec prius dormieris, o homo, quàm mente versaveris. Quæ te interdum perperam acta sunt: & die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda. Post pauca interjecta: Singulis diebus, inquit, vespere ab animâ rationem exige, & cogitationem qua peccavit, condemna, eam veluti in ligno suspende, & torque, & jube ne amplius ea aggrediatur. Quid clarius? Et an, Gerarde, notasti illud, singulis diebus, bis inculcari? Neque etiam nescis, hæc à Chrysostomo non monachis, sed civibus, sed Christianis omnibus seriò dicta.*

§. IV.

Sed num vis, Gerarde, aliorum etiam Patrum testimonia recitem? **GERARDE**. Satis me istis lapidasti est cōmentum Polychroni, & liquere puto, de hujus exercitii utilitate. In ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Fatcor, rem

A sanctis examen conscientia datum. Math. 18. vers. 16.

rem unam omnium utilissimam videri: modò ea etiam aut iucundior nobis videretur aut facilior. Et quis enim est qui non in se deprehendat & maximam proclivitatem peccandi, & peccatorum facillimam oblivionem; utrique malo, non dubitem, insigniter medetur quotidiana hac conscientiae perquisitio. POLYCHR. Rem dicis, Gerarde: hinc & hinc miser sumus, hinc nimis temerè delinquendo, illinc propere nimis obliviscendo delicta. Opus foret propemodum facere, quod illi apud Climacum, qui pendentem à cingulo libellum chartaceum ferebant, in quem suas etiam cogitationes quotidie referebant. Et hac viris sanctissimis causa fuit, non semel tantum de die in seipsum inquirere, & in istud conscientiae jus ambulare: una die saepius id facitarent. Societatis Jesu patriarcha, sanctus Ignatius, horis inter diu singulis animum consuevit colligere, ac sepositis curis examine conscientiam urgere. Tum, si vis afferretur, quae horam ei consuetudini negasset; proxima confestim refarcire. Ignatii sodalis, magistri sui felicissimus imitator, sanctus Franciscus Xaverius, eodem proflus studio fervens, de die saepius accuratè perquisitione intimos animi recessus inspiciebat, & ceteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, ratus in eo perfectæ vitæ cardinem verè. Rati exempli fidus Franciscus Borgias, eodem magisterio eruditus, non satis habuit bis quotidie conscientiam perterritare, singulis horis diurnis seipse ad unguem excutens exploransque, memoria repetebat dicta, facta ac prætermissa; inquirens in se graviter. Ab his exemplis, in legem res transiit, ut omnes in Societatem Jesu adscripti, quotidie bis examinanda conscientia accuratam narent operam. Sunt & alii hodièque religiosi homines, qui hanc legem tam exactè observant, ut non tantum bis quotidie conscientiam examinent, sed huic soli examini horam integram diebus singulis impendant.

§. V.

RE vera, nisi quotidie animi nostri hortulum ingresses, subnacentes in eo steriles herbas quamprimum extirpemus, brevè illam, non hortum habebimus. Quisque sibi dictum putet divinum illud: *Constitui te hodie, ut evellas & destruas, & disperdas, & dissipēs, & adifices & plantes.* Et nisi hoc semel minimum de die fiat, infelix lolium & steriles avenæ dominabuntur, surget gramen inexpugnabile. Nōne pigri & malè feriati hominis domum stillicidia tandem demoliantur? Nōne cum dormiret Ithobeth, a latronibus jugulatus est? Nōne hoc pacto zizania dormiente patrefamilias excreverunt? Transivi, inquit Hebraeus Sapiens, per agrum hominis pigri, & per vineam stulti, & ecce totum repleverant urtica, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceris lapidum destructa erat. Talis est animus hominis; silvescit & fit desertum vepribus fertilissimum, nisi conscientia identidem & quotidianà industrià repurgetur.

Neglectis urenda filix innascitur hortis.

Horat. serm. lib. 1. sat. 3.

Hic ligo nunquam manu mittendus, aut mox spinæ se prodent. Ligo iste aut sarcolum, est examen conscientia, ad omne vitium, antequam atatem & vires acquirit, ex animo evellendum. Bernardus: *Quamobrem, inquit, noveris te, ut inter angustias, quæ non desunt, fruaris conscientia bono, magis autem ut scias quid desit tibi. Nam cui non desit? omnia illi desunt qui nihil sibi desse putat. Neque satis, ut mentitum sit hoc examen, aut ut quot hebdomadibus, sed ut quot diebus fiat, quod Clarevallensis ille Antistes gravissimè urgens: Disce, inquit, in eo secundam communis instituti leges tu tibi præstare, & vitam ordinare, & mores componere, & temetipsum judicare: teipsum apud teipsum accusare, saepe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sed eat judicans justitia, stet rea & seipsam accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius judicabit. Manè præterita noctis fac à temetipso exactionem, & ventura*

diei tu tibi indicito cautionem. Vespere diei præteritæ rationem exige, & superveniens noctis fac indictionem. Legem hanc quam alius tulit Bernardus, eandem & ipse servans: *Præterea, inquit, statuum me ante me, & judicabo meipsum, ut illius extrema & tremenda diei iudicium evadere possim.*

Et hæc examinis istius ingens est utilitas, in supremo iudicio beata securitas. Si nos ipsos judicavimus, non iudicabimur à Domino, quem, uti D. Gregorius loquitur, tantò quis securius expectat, quantò quotidie vitam suspectius examinat.

CAPUT IV.

Examen Conscientia, quanta sit necessitas: & quod dispendum, illud negligere.

Dixi jam de utilitate; attexam paucula de necessitate, quæ hic tanta est, ut affirmare ausim, in plerisque omnibus frustra nos agere, nisi & hoc agamus. Potest concionator clamare & clamando tacecere: frangitur pulpita, rumpentur columnæ, tremet sedilia. Omnia frustra, nec in te quidquam ferè proficiet, nisi tu ipse tibi vespere concioneris, tuam ipsius & reprehensionem & adhortationem audias. Frustra monetur, qui se vult negligere; frustra custoditur, qui se vult perdere. Sic & Confessarius docebit te, sed frustra; monebit & incitabit, frustra & hoc instabit & præcibet pœnam, frustra omnia. Saepius tibi dicit: Hoc vitium nominatim fuge; hos sodales, has aedes singulariter cave; hæc viâ, ut scias, ad cælum non itur. Hic te ipsum vince, hic abstine, hic tuos impetus coërce; hic autem generosè sustine, hic dura, hic te virum gere, hic te Christianum ostende &c. omnia hæc futura sunt frustra, nisi tu ipse tui curam geras, nisi hoc ipsum velis aut nolis, quod velle aut nolle juberis, nisi noctu quotidie tuam ipsius confessionem audias, & à te confessario vel absolvaris vel damneris. Sic & magister in scholâ commendabit quidem diligentiam in studiis, parsimoniam temporis laudabit, probitatem in moribus majorem desiderabit, pietatem in omnibus constantiorem à discipulo postulat, sed quo effectu aut fructu? nisi tu tuus ipse sis præceptor vespere temet instruendo, examinando, puniendo, non hilum proficies; perdidisti minerval.

Sic & prætor, aut iudex, seu alius quis magistratus, vinculis te addicet aut eximet, non tamen ideo verè liber eris aut nexus, nisi tu ipse tibi laxas carcerem, aut obsecres, nisi causâ cadas vel vincas teipso iudice. Atque ita conciones, correctiones, admonitiones, castigaciones pleraque frustra sunt, nisi tuus ipse sis & concionator, & confessarius, & præceptor, & iudex, quod esse potes, & debes in quotidiano examine conscientia. Optima illa disciplina est, quam quisque sibi ipse necessario adhibet: saluberrima mulcta, quam quis ipse sibi imponit. Multam, inquit Siracides, invenit in meipso sapientiam, & multam profeci in ea. Ah, quid tandem sapientia invenit in seipso vel sapientissimus, nisi seipsum nosse, & ad æquam iudicii trutinam appendere? quod tum sit, cum quis suam conscientiam ad usque fundum penetrat, & boni maliq̃ue congeriem fecerit distincto examine. Hæc illa multa sapientia est, quam cuius in seipso licet invenire, in eaque quotidianis incrementis proficere. Vanum est in omnibus aliis alium sapere, absque hac sapientia.

§. I.

Refert è Græco Pelagius interpres, ascetam senem Libanum, apud religiosum juvenem de domo conscientia, semper purgandâ sic discessisse: Diabolus est inimicus, & tua conscientia domus. Igitur ingenium inimici tui noris: nunquam non sordes tractat, gaudetque unice, si illas,

Gradu 4.

Ribad. lib. 5. vita S. Ign. c. 1. & Maff. lib. 3. cap. 1.

Turs. lib. 6. vita Xaverii cap. 6.

Schol. lib. 4. vita Borg. cap. 4.

Hier. cap. 1. vers. 10.

Ecles. c. 10. vers. 18. 2. Reg. c. 4. vers. 5. Math. c. 13. vers. 28. Prov. c. 24. vers. 30.

Horat. serm. lib. 1. sat. 3.

Lib. 2. de consil.

De int. dom. cap. 31.

illas, quas odit, domos fordibus opplevert. Hoc ergo agit, ut, quidquid potest immunditiarum, in te effundat. Tuarum verò partium est, immixtas spurcicias continud revertere, & conscientiae domum solertia quotidiana conservare mundam. Si neglexeris, tua tibi domus illuvie tantà implebitur, ut ad eam vix ipse reperias aditum. Igitur principis obsta, & sicut inimicus tuus quotidie aliquid sordium in te conjicit, ita tu quotidie, quidquid inquinamenti per diem resederit, hac velut spongia dererge, suum illi cœnum nullo non die remitte. Sic nitidam servabis domum: cesser hac cura, mox hara fiet conscientia, & immundum cubile vitorum. In navigii sentinā quid fiat, nosti: uti ea semper aliquid aquarum recipit, ita est qui semper exhauriat, quod per illantium undarum receptum fuit, aut navis paulatim illabentibus & crescentibus aquis suaviter submergitur. Eodem profus modo cum quotidie aliquid pravi operis, aut incauti sermonis, aut immundæ cogitationis, nobis etiam vigilantibus subrepat, necessarium omnino est, ut id quotidie hoc velut haustro, in dies singulos egargitemus, aut sanè in dulcem succumbemus interitum. Ergo tuam vespere, mi homo, sentinam exhauri: tempus est, exhauri sentinam. I modò, & vide, reperies semper aliquid illabentium aquarum. Bernardus, de hac ipsa mentis sentinā differens: In illud siquidem repositoryum, inquit, velut in sentinam aliquam rota decurrit abominatio, & immunditia tota defuit. Tu itaque exhauri, ne per noctem proximam in navim excurrat sentina & mergaris. Ergo exhauri, vespere est, exhauri. Non facile peribit, qui quovis die serid caver, ne pereat.

§. II.

Si ligno aut saxo similes essemus, hoc lustrandæ rotas conscientiae labore facile superfedere possemus. Asser dolabrā semel deolatus, lapis scalpro semel levigatus permanent, quales eos vel alcia vel cavariorum ferramentum fabri formavit. At nos, hoc ipso miseri sumus, quia tam mutabiles sumus & varii. Uno anno, una sæpe hebdomade, quandoque etiam die uno, & virtuti & vitio sacrificamus; eadē frequenter horā & in ridiculum furorem exandelcimus, & mansuetudinem non duraturam descendimus. Stomachum subinde nobis mover luxuria; citò tamen cum illā redimus in gratiam. Sic arbori crescenti, aut luxurianti palmiti similes sumus: hac duo sæpius putanda & circumcidenda sunt, ne nimium luxurent, ac in vitiosam sese amplitudinem diffundant, aut inutili fronde, aut pampino superfluo. Seipsam vermibus pro domo locat arbor, quæ nulla unquam brachia olitoris cultro præbet præsecanda: in silvam degenerat vitis, quæ lacrymare non vult, quæ secari non sustinet. Legibus suis pareat hortulanus necesse est, & nec viti parcat nec arbori: fecer, stringat, vulneret, incidat, amputet, quidquid vitiosi germinis subnascitur, nulli stirpium libertas sit à purgante ferro, si quidem non flores tantum desiderat olitor, sed & fructus. Sic & homo (nisi sui nimium sit amans) in seipso nunquam non reperit, quod purget, quod inferat, quod resceat, quod excutiat. Et sicut humani membrum, inquit Theologus ille, ab evaporatione fuliginosi & mali humoris per poros, semper aliquid sordium accrescit, ita si caput non pectas, laborabis porrigne; si oculos non colluas, lenius si dentes non desices, scabritie; si faciem non laves, illuvie; si ungues non resces, in imo sient redvirosi, à summo nigrescent & excrecent aquilarum more: si pedum curam negligas, pedore obsolecent. Sic animus & conscientia, ob concupiscentia fontem perenni scaturigine inherentem, paulatim contaminabitur, & facies illius in carbonem mutabit. Ita imago illa & similitudo Dei nobilissima, Christi sanguine lota & restaurata, sensim fœdabitur, & prototipo suo fiet dissimilima. Tam necessaria est hujus examinis cura: contra nihil perniciosius est ejus negligentia &

Tom. I.

A omissione, quæ revera rabes quædam est animum excens; est quædam scabies, seu potius clancularia lepra, quæ minutā sed crebrā lethaliū pustularum congerie animum malè infectum conficit.

Facilis pereundi modus est, minura non cavere, & paulatim prolabi ad grandiora: Nec ille unquam nœvis carebit, qui seipsum raro aut nunquam reprehenderit.

§. III.

REx Hebræus: *Lavabo*, inquit, per singulas noctes lectulum meum. Lectus hic quotidie lavandus, conscientia est. Nam uti lectulus fatigatis & sanis quies est & dulce fomentum, sic agris ingens tormentum; hos urit, hos affligit & cruciat, illos recreat & suaviter sopitos, molli gratoque calore circumtegit. Ita prorsus conscientia, agro à vitis animo urens lectus, aut catasta & equuleus est; animo à vitis libero & sano gratissimus thalamus est, cui ille quietem suam omnem in acceptis referat. Verissimè ille è D. Augustini familiā: *Gaudebit*, inquit, semper vespere, si diem expendas fructuosè. *Vigila super teipsum, excita teipsum, admone teipsum*: & quidquid de aliis teipsum, non negligas teipsum. Neque hoc nimis crebrum putet, quotidie lavanda sunt, quæ quot diebus fordescunt. Lava ergo hunc tuum lectulum quotidie, per singulas noctes, quovis vespere. Nisi hoc à te impetres, ut ille tuus lectulus semper quasi recens sit lotus, nunquam tu quietus eris. Et quæ illa conscientia quies sit, optimis dies totòque soles fabulis, jocis, poculis, nugis, deambulationculis frangere, noctu ad lectum, velut festus equus ad stabulum, festinare, vix paucas voculas precari, & in somnum defluere, conscientia frustra infusurante: Perdidisti diem, homo, diem perdidisti, jacturam cogita, fors sequenti die asportandus es ad tumulum. Hanc furdo fabulam occentat conscientia; non audire ille, jam somno sepultus stertit, de crastinā luce securissimus. Hocine vivere est, & conscientia tranquillitati studere? unam quamlibet rem vix ad perfectum adducit assidua vigilia & intentio, ubi jam in utramque aures dormire quis incipit, antequam ad rem suam vigilare, nil unquam præclati operis prodibit. Statuarius aut lapicidam mihi considera, centies uno die regulam suam applicat, ne quid in artis suæ leges peccet, ne quid curvi relinquat, ne quid debitam mensuram excedat: Et nos nec semel quidem de die ad conscientia nostræ lineam opera nostra revocemus? Aspice mihi Chrysostomum, & vide quàm solerter, ad suam ille regulam opus suum diurnum examinet: *Expendimus*, inquit, diem. *Homil. 2. in d. anima*, quid boni fecimus? aut quid mali operati sumus? Et *Psalm. 50.* si quid boni fecisti, gratias age Deo: si quid mali, de cetero ne facias. Nihil est, inquit Augustinus, quod sic quisque debeat cogitare, nisi ut in semetipsum oculos conjiciat, se discat, se discutiatur, se inspiciat, se querat, & se inveniat, & quod displicet, necet; & quod placet, optet & plantet.

Hoc est quod regius Plaltes suavit: *Et in cubilibus vestris compungimini*. Spinis indormit, qui letam conscientiam ad lectum defert.

CAPUT V.

Examinandæ Conscientia quæ sit modus.

Divinus vates Hieremias, modum examinis hujus Hier. cap. 31. instituendi, brevissimo effatio docens: *Statue*, inquit, tibi speculam: pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam. Speculam principio vult collocari, e qua Dei beneficia die illo nobis impensa contuemur, & pro iisdem gratias agamus, sed non cum Phariseo illo, qui dum gratus fuit in suis, maledictus extitit in alienis. Verum de gratiarum actione postea.

I 3

§. I. Cœnante

Apostoli in
cena ulti-
ma suam
conscien-
tiam exa-
minant.
Mat. 6. 26.
vers. 22.

Coenante Domino cum suis ultimum, & jam jam suum corpus in cibum, sanguinem in potum portecturo, cepit examinare conscientiam. Nec enim quidquam dubitem, quin Apostolorum quilibet, excepto Iscariote, suam prius conscientiam, dein & Christum interrogavit: *Nunquid ego sum Domine?* Perinde ac si pro se quisque diceret: Ego, mi Domine, modò meam conscientiam super vaticinio tuo examinavi; nil illa horum faceret, nec me reum dicit, si quid tamen in me, me forsitan inscio, prodicionis lateat, velim, Domine, mihi non parcas, sed proditorem tuum, quisquis ille sit, palam nominare, etiam si me nominaris: erubescere non recuso, si reus sum. Si mihi tantum flagitium celarit conscientia, te, Domine, loco conscientiae appello, & fideiter interrogo: *Nunquid ego sum?*

En mi Gerarde, quâ ratione corpus Dominicum epulaturus Apostoli, suam prius convenirent conscientiam, si quid occultae prodicionis in eâ deprehenderent. *Did. v. 21.* *xerat Servator: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est.* At illi ob hoc lugubre vaticinium tristes, se reos esse, nec fateri nec negare ausi, quâlibet lingua: *Nunquid ego sum Domine?*

Ita nos vespere cubitum ituri, à nobis ipsis quæramus: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie preces multas recitavi, & ad illas nihil auscultavi, lingua garriente, corde absente: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie meas ipse laudes tam liberali ore decantavi, alios sprevi, me celo extuli: aliorum famæ detraxi, meam immodicè auxi, lividos dentes alius infixi, mihi met blandè indulsi, verbis incautus, levis, sordidus, maledicus: *Nunquid ego sum Domine?* qui tot impuras hodie ac scâdas cogitationes hospitio non excoli, cum iis, tanquam id nemo retineret, coluisti, ventre delectationis avidus, & oculus castitatis hostis? *Nunquid ego sum Domine?* qui diem hunc perdididi, & tam malè tot bonas horas, partim colloquiis vanissimis, partim lusu & otio sterilissimè combulsi? *Nunquid Domine ego sum?* qui Gale hodie ventrique cibo potuque nimio sacrificavi: qui cæcus & furens ira, in hos & illos fulmina mihi, ad Orcum illos, si licuisset, detrurusus? Ah, mi Domine, nunquid ego sum piger ille & indignissimus servulus? Multis quandoque sic interrogantibus, Christi nomine, respondebit conscientia: *TV DIXISTI;* agnosce & corrige.

Hic occurrit, cuius primo loco videmur monendi, ut scilicet hoc cognoscendæ conscientiae negotium conficiatur *INTEGRE*. Suum illi tempus assignemus, & tantisper alia omnia mittamus, dum hoc perfecimus. Optimus hic modus est, ut quisque totum diem secum scrutetur, factaque & dicta illius diei omnia noctu remetiatur, ut ubi viderit, quo maximè morbo laboret, ei potissimum mederi curet. Quidquid in se non sani deprehenderit, eò magis illud perlanare conetur, quò minus id videretur sanabile; & hoc ipsum fortius semper aggrediatur & quatit, quod contumaciùs resistit. Nul- lum sit tam potens aut frequens & familiare nobis vitium, in quo dediscendo desperemus: modò id quod facimus, faciamus integrè, quâ modum, quâ tempus, quâ omnes huius examinis partes. Pleraque res hoc ipso non bene fiunt, quia fiunt non integrè.

Neque tamen integrè solum, hæc vespertina in Conscientiam quaestio institienda, sed & accuratè, ut jam dicam.

§. II.

Accuratè
faciendum.

Hebreorum Regum optimus, David, non solum designavit tempus explorandæ conscientiae, sed quàm accuratè id faciendum, exemplo suo docuit. Non ignorabat Rex sapientissimus, quanti referret hic vigi-
1. 76. v. 7. late, ideo quaestor sui quotidianus: *Meditatus sum, in-*

quit, nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum. Neque id feci obiter, non levi brachio, non incuriosè, non oisiantè aut perfunctoriè, sed intentus operi, attentè, & accurate magnâ, omnes conscientiae meae angulos rimabar, & quidquid sordium ac minimi pulvisculi reperiebam, id totum cum ramento everrebam. Noctè cum corde meo meditatus sum, ita ut integras quandoque noctes consumpserim, mecum ipse colloquendo, & exercitabar cogitando, varièque super delictis meis ratiocinando; & scopebam spiritum meum, huc atque illuc quasi scopis cogitationum versabam illum, animùmque partes in omnes dividebam, penitissimos meos recessus scrutabar. Non auri venas in suffossis montibus, sed animi noxas scrutatus est David, de quo pulchrè Augustinus: *Quanta, inquit, homo habet in se, non sedit & scrutabatur iste spiritum suum, & cum spiritu suo loquebatur, seipsum enim interrogabat, seipsum examinabat, in se iudex erat.* Verè non blandiebatur sibi rex iste potentissimus, non exultabat, sed Catonianam in seipsum censuram instituebat, & omne peccatoris sui arcanum rimabatur exacti sumè, & quidquid hic latentium sordium deprehenderat, atroci conatu effodiebat. Censet Gregorius hoc nobis imperari ab Isaiâ, qui sic clamans: *Ingrederè, inquit, in petram, abscondere in fossâ humo à facie timoris Domini.* Petram ingreditur, qui cordis sui duritiem penetrat à facie timoris Domini desolatus humo absconditur, qui cogitationes terre inhiantes egerens, in imo suae vilitatis, magnâ submissiōne se contrahit. O cor humanum! ô rupem Marpesiam! ô furdum saxum & immobile! ô duram petram, praesertim cum monitis pulsatur! Vociferatur è cathedra Ecclesiastes, instruit in penitentiae tribunali sacerdos, hortantur prohi, exempla invitant, funera monent, libri doceant, leges urgent, clamat Christus, & tamen cor hominis, velut durissima petra, ad hæc omnia obfuscescit. Sic petra ista, nec voces, nec vociferationes illas, nec monita nec clamores hos audit, nisi quis hanc suam ipse petram subeat, & in omnia à se dicta, cogitata, cupita, omnia severus iudex inquiret. Et hoc alterum est, quod ad istius examinis modum pertinet, ut id fiat a *C. V. R. A. T. E.*

§. III.

Tertium in huius examinis modo spectandum, ut id fiat cum sensu & *DOLENTIA*. Hieremias Propheta ad hoc cohortatur: *Pone, inquit, tibi amaritudines.* Hoc jubet vates, ut cum quis prateritæ diei noxas & errores deprehenderit, non illos tegere, non exultare, non defendere conetur, sed seipsum accuset, & omnem in se culpam derivet, doceatque, toties, tam protervè & petulanter, tam procaciter & impudenter Deum offensisse. Et quæ animi nostri levitas est? pecuniolam perdimus, aliquot obolorum autrei vilissimæ jacturam facimus, & lacrymis maximè feris damnum desilemus: Deum lædimus, tempus prodigimus, celum amittimus, & etiamnum ludentibus oculis hilarissimè ridemus, nec damni magnitudinem sentimus, ita etiamnum exportecta & serena frons, nec ullum luctus indicium se prodit. O audacissime mortaliū, pone tibi amaritudines, Deum offendisti? ingemisce, dolo, peccatus tunde, de teipso poenitentia exige, & quantum ex immoderato usu rerum habuisti delectationis, tantum tibi nunc doloris scias esse animo capiendum. Rex Ezechias accuratè hoc observans: *Recogitabo, inquit, omnes annos meos in amaritudine anime meae.* Ita quis vespere ferio dicat: Omnes horas quas per otium expendi, omnia momenta quibus Deum offendi, in amaritudine animæ meae recogitabo, nec ante lætitiā animi resuram, quā Deum peccatis meis propitiaverō. Jobus insensibilis sibi ipsi: *Nunc autem, inquit, oculus meus videt te.* Idcirco ipse me reprehendo, & ago penitentiam in favilla & cinere.

vere. Ah quoties, mi Gerarde, possum ego vesperi dicere: O mi Deus, tui oblitus sum die isthoc integro: vagabar huc illuc, quod me vel oculorum curiositas, vel mentis libido egit: hic colloquiis miscendis, illic pecuniis numerandis intentissimus; isthic libri & chartae, hic alveus lutorius & tesserae me sibi torum rapuerunt: tu mihi, o mi Conditor, nunquam in oculis, nunquam in memoria eras hac tota die. Nunc autem oculus meus videt te; vix serò tandem, & sub exitum diei recordor tui, o mi amantissime Domine, idcirco ipse me reprehendo & ago poenitentiam, ob tam turpem & prolixam tui oblivionem.

De hoc conscientiae dolore praclarissime sanè disse-
rit Bernardus, cuius verba omnia, prout omnino di-
gna sunt, fidelissime recitabo: De diversis igitur mundi
partibus, inquit, in quibus cor vagum & profundum tenetur,
vel vane occupatur, ad seipsum redeat, & seipsum discutiatur,
cumque invenerit culpam, timeat poenam. Querendo autem
culpam, nusquam illam nisi in se reperiat: reperta autem cul-
pa & poena causa, seipsum puniendo, se ante se statuat, & tan-
quam alium se iudicet. Se eundem culpatum, ante se afflictum:
severum, ante se iudicem severum: se impium, ante se ad piete-
tem reversum: proponat se ante se, decernat quid a se facien-
dum sit de se, iuste in se iniusto infligat iusta flagella. Loquatur
etiam sic sibi: Quia pacem deseruisti apud Dominum Deum
tuum, & bellum incurristi apud teipsum, scissuram pateris, ut tu
a teipso condemneris, quia pactum pacis rupisti. Vis quod non
vis, & non vis quod vis, a teipso condemnaaberis. Nolenda vis,
volenda non vis. Ecce de ore tuo te iudico serve nequam. Afflige
itaque te, & statue contra faciem tuam, & recogites stultitiam
tuam. Sic igitur in miseris suis ad seipsum convertitur cor, &
sistitur cor ad cor.

Audis, Gerarde? prius nobis miseriae nostrae gustan-
da, quam quies. Nemo somnum suavius aut securius
admittit, quam qui tale poenitentiae & doloris prae-
mitit exordium. Ergo Conscientiae navi, cum sensu, &
volenter abstergendi: hic omnis ex animo eraden-
da est nequitia. Ergo, ut idem Bernardus monet, Ba-
ptizemus lacrymis conscientiam nostram: abstergamus &
eradamus, quidquid ei vitiositatis inhaeret.

§. IV.

Maritudines sibi posuisse, ut Hieremias vates lo-
quitur, satis non est, nisi & illud quod addit, se-
quatur. Dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti.
Praeteritam culpam horres? ergo & futuram cave.
Agnoscis morbum? ergo & de remediis jam cogita.
Deprehendisti forsitan cor tuum procul a caelo, procul
a Deo in vias avias evolasse; retrahere, & dirige in viam
rectam. Erit fortassis cum accusante conscientia fateri
cogaris: Hodie bis litigavi, unum aliquem in via prae-
tereuntem irrisi, convicia jeci non pauca in domesticum,
absentium nomen detractionibus laceravi quinquies,
unimicorum beneficium exprobravi, ter imprudenter
& incaute respondi, ditas omnes & devotiones pessimi-
as in alios deprecatus sum sexies, temere juravi ultra
quam decies, semel iterumque verbum lascivius mihi
excidit, in mensa mihi contradicentem audaci dictorio
momordi, ut minimum quater mentitus sum, ad mo-
rosius imperium eloquenter & copiose obmurmuravi,
in cena virtutes meas nescio quas vanissimam ostenta-
tione jactavi, & dives fui promissis, quibus nunquam
stare cogitavi: Sed & illud memini, quod in amici au-
res plautrum querelaram exoneraverim, simul & su-
furonem egerim, atque ab uno audita ad alium detu-
lerim amicitiae dissocianda: Sed & illud recordor, quod
in colloquio circulo duorum mores temeraria cen-
surâ vituperarim: porro verborum otiorum nullum
est inire numerum.

Et haec tor pestes a solâ lingua sunt: quid jam oculi,
quid aures, quid manus, quid ingentia cogitationum

A agmina die uno non delinquent? Dirigam ergo cor
meum, & cum eo meos oculos, aures, & manus meas,
meamque linguam in viam meliorem. Ita propono, ita
sanctissime statuo, neque solum memoria hoc tradam,
sed & in opere tentabo. Nunquam probus ero, si scri-
ro tantum haec cavenda, nisi & caverò, & fugerò vitia.
Hoc est enim esse sanctum, non si a secleribus abes, sed
si ea refugisti. Hunc laudamus. Qui potuit transgredi &
non est transgressus, facere mala & non fecit. Ergo hoc unum
agam, ut in ea quae jam detector, non recidam, aut id
poenâ praesentis luam: certè toties mentiri, jurare, male
imprecari, aliis detrudere, similiaque vitia quae me to-
ties implicuerunt, posthac studiosissime fugiam. Et in
hoc obitinabo animum: Dixi custodiri legem tuam, Iuravi
& statui custodire iudicia iustitiae tuae. Scio, tantum quicquid
proficit, quantum conatur, & vult. Huc ergo cunctas
faciendi & non faciendi rationes dirigam. Etiam si la-
boriosum erit, faciam tamen, quod faciendum jam vi-
deo, & quod facturum me recipio. Simili ratione, quid-
quid jam turpe iudicio, etiam si pecuniam, etiam si volu-
ptatem ferat, tamen non faciam. Ab honesti amore re
nulla deterrebor; ad turpia spe nulla invitabor. Decre-
tum est, non committere, ut in antiquas sordes revol-
var. Dixi, statui, iuravi, huius tenoris mei permanere,
& hanc animi oblationem quotidianis stimulis urge-
re. Et modò hoc exercitii genus serò tenem, usque ipso
fiet facile. Accutimus quique labor saepe ad oblectatio-
nis dulcedinem manifestat; nec quidquam est quod
principio sui possit perfici. Quod aliquanto tempore
vix ullum successum habet, tandem succedit. Et quem
unquam ista destituere tentantem? cui non faciliora
apparere in actu? Non quia difficilia sunt, non aude-
mus: sed quia non audemus, difficilia sunt. Ergo au-
dendum & incipiendum; ergo persistendum in ceptis
& perdurandum. Et hoc est constantem, ac novis
quotidie sanctionibus animum ad optima quaeque im-
pellere. Alioqui desultoria est nostra probitas, & nos
ridiculi iudices sumus, qui in dies mutamus & nostra
decreta ipsi convellimus; grandes poenas minamur, sed
minamur tantum, & cum jam te demus fatentem reum,
mussitamus occultè: Sit venia facto, dissimuletur hoc; cur
meus ipse sim carnifex? Hoc non est constantem age-
re. Sed hoc ipsum paulò luculentius octavo capite de-
monstrabo.

§. V.

Ultima est, sed primaria ratio examinanda con-
scientiae, ut illi vitio magis insistas, à quo magis
infestaris. Et hoc ego appellem, Conscientiae accom-
modate mederi. Quid digitum obligas, cum stoma-
cho labores? quid pedi applicas malignata, cum in
pulmone sit vitium? quid pilos praescindis, cum mem-
brum refecandum est, ne pars sincera trahatur? Illam
partem potissimum cura quâ aget es. Quid tecum ipse
lingas, quod incautus somno cesseris, quod die vireo
iulculum è carne nescius sorbueris, quod laevo pede è
lecto surrexeris, pransurus manus non laveris, die Ve-
neris ungues seceris? quid in his tricaris? si te luxuria
urit, si te coquit invidia, si accendit ira, si pungit avari-
tia, si inflat superbia. Medere tu prius tuae libidini, aut
ambitioni tuae; malum expugna robustius. Quid Ga-
baonitas obsides? Hethaeos, Gergeaeos, Amorrhaeos,
Chananeos, Pherezeos, Hevaeos & Jebusaeos impu-
gna, hos pere, hos ad interfectionem caede, hos extir-
gue, sed paulatim & per partes.

Ego quidem minores noxas non ajo negligendas, sed
vitia maligniora potentius subigenda. Qui omnem cona-
tum coferat ad extirpationem unius capitalioris vitii, is una
etiam tollit radicem & fibras aliorum multorum. Quis
quis itaque serò vult proficere, ante omnia norit, cui vi-
tio sit proclivior, in quem animi morbum propensior
Nam

beneficium quamdiu petimus: nihil vilius, cum accipimus. Sepe apud nos & gratia beneficii, & memoria omnis adeo intercidit, ut nec confessione quidem grati sumus. Quod in primâ parte animi positum esse deberet & semper occurrere, ita sepônimus ac abijcimus, ut in oblivionem ac ignorantiam vertatur. Inde non mirum, inter plurima maximâque vitia nullum esse frequentius, quam ingrati animi crimen. GER. Putem ego, Polychroni, plurimos hominum non improbitate ingratos esse, sed oblivione. POL. Et hoc tibi videtur non grandis culpa? *Ingratus est, si Seneca credimus, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratisimus omnium, qui oblitus est.* En, obliuionem infra omnes deprimit: & apparet, illum non sepe de reddendo cogitare, cui quidem obrept obliuio. Et hanc turpissimam oblivionem pars prima in examine conscientie nobis eximit, quæ hoc unum apertissimè monet: AGE DEO GRATIAS.

§. II.

PETE LUMEN à DEO, cernendis erroribus per diem illum commissis, pars altera est examinis istius, & quidem summè necessaria. In vitis alienis lynces, in perspicendis propriis talpæ sumus. Naves nostros ab aliis videri aut notari non ferimus, nec eos ipsi videmus, nec tamen cecurrit nos fatemur. In his tenebris lumine è celo nimis quam egemus, ut cernamus tandem errasse nos. Eò hoc conscientie iudicium instituitur, ut quis meliorem se ipse quotidie faciat ut aliquid ex erroribus suis ponat, ut intelligat sua esse vitia, quæ putarat aliorum. Jucundè narrat Seneca, onus hæreditarium sibi in domo remansisse, uxoris suæ fatuam Harpasten. Hæc subito desit videre, nesciebat tamen se cæcam esse, & subinde pædagogum suum rogabat ut migraret, neque oculis suis sed ædibus culpam impingebat, ajebat enim domum esse tenebrosam. Hoc, inquit Annaeus, quod in illâ videmus, omnibus nobis accidere, liqueat tibi. Nemo se avariū esse intelligit, nemo cupidum.

Crebre sunt conciones, quæ in Avaritiam, in Superbiam, in Libidinem, in Iracundiam & Invidiam, in Usum & improbum Fœnus, in fraudes & dolos disertissimè invehuntur, sed quam paucos reperias qui sibi ipsis oggerant: Hæc tibi dicuntur, tu ille Avarus, tu Superbus ille es, tua Libido damnata est, tua Iracundia, Invidia tua hodie flagellata est, tu es ille nequam fenerator: hoc tibi nemo infulsuratur, nemo. Plerique omnes dicere solemus: Evulsionem illum sordidissimum hodierna concio insigniter perstrinxit, litigiosum vicinum meum optimè notavit Ecclesiastes; suis elogiis hodie ac titulis insigniti sunt superbi: contra Venerem acriter hodie dictum est; Iracundos hodie frigida perfudit concionator; certe Invidis excussit dentes; notus ille in foro usurarius non immeritò è cathedrâ vapulavit. Ita suaviter à nobis saluberrimam concionis acrimoniam in alios derivamus, nec fatemur nos tales esse quales depinguntur: & quis est qui in se commotior sibi dicat? *Tu es ille vir qui fecisti hanc rem.* Cæci sumus, & tamen, cum cæci ducem querant, nos sine duce erramus, & dicimus: Non ego ambitiosus sum, nemo aliter Monachii, nemo Augustæ aliter potest vivere; urbes ipsæ magnas impensas exigunt. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod pessimus non laudo, quod libertior vivo; illud natura, hoc adolescentia facit. Ita difficillimè ad sanitatem pervenimus, quia nos egrotare nescimus, aliena discutimus, ut loquitur Chrysostomus, & propria non inspicientes. Dicit jam, Gerarde, an non opus sit lumen à Deo petere, ut nostros ipsi errores deprehendamus, accusemus, puniamus? Et hæc vespertini examinis, ut dixi, pars altera est, cupere suum malum nosse. GER. Venia tua, Polychroni, hæc inter prima litterarum rudimenta

A puer didici. Agendas Deo gratias, scimus: petendum à Deo lumen, & hoc scimus. Sed, an solâ mente, an conceptis verbis, & quibus id faciendum, hoc arbitror, multi nesciunt, quod tu tamen nondum docuisti; hanc à te institutionem sperabam, cum de modo explorandæ conscientie disliceret. POL. Num vidisti, obsecro, libellum, cujus frons hanc præfert inscriptionem, H O R O L O G I U M T V T E L A R I S A N G E L I ? Hoc opusculum horâ diei duodecima (hæc ejus est partitio per horas) verbis conceptissimis docet, quæ utrumque illud sit præstandum. Repetam id in tuam gratiam, Deo agendæ sunt gratiæ, hoc modo:

O infinita Bonitas, gratias tibi ago pro omnibus beneficiis tuis, quæ mihi hodie & corâ vitâ meâ contulisti. Tibi laus & gloria in infinita sæculorum myriadas.

Lumen à Deo sic petendum:

O immensa Majestas, da ut quicquid tibi hodie in me displacuit, id mihi in memoriam integre redeat.

B En tibi precandi formulas. Aut, si mavis, cum Jobo Deum alloquere: *Quantas habeo iniquitates & peccata? Job cap. 13. scelera mea, & delicta mea ostende mihi. Habes meliores? vers. 23.* utere iis. Cupis prolixiores? inventis addere, non magnæ artis est. Vis breviores? hoc te velle vix puto, nisi omnino nolis precari. Satis breves sunt precatiuncule istæ, sed & longæ satis, modò non in solis labris nascentur, sed magno & ardente affectu, è corde ad Deum recta evolent. Ideo enim tam breves proponuntur in exemplum, ut in eas manus possit licere vagis illis & inopportunis cogitationibus.

§. III.

Tertia pars in trutinandâ conscientia est, secum hoc: Secum disquirere: QUID FECI? quæstionem hanc sequatur altera: QUID DIXI? sed & ulterius progrediendum interrogando: QUID COGITAVI? imò etiam querendum: QUID NON FECI? quid omisi, quid neglexi faciendum? Ubi hæc tuam conscientiam interrogaris, audi & ræce; attende quid illa respondeat. Conscientia naturâ suâ tam est facunda & inpatiens silentii, ut iussu dicere, mox quicquid seiverit, eloquatur. Citharædus aut fidicen si vel digitulo uno chelyn suam aut testudinem carpat, vocem illa protinus reddit: ita conscientia velut garrula & sonora chelys, vix ita ta respondet, & suam homini malitiam exprobat disertè. Reticere illa Conscientia & celare non novit, nisi prolixa nequitia & scelere contra reticere continuo exfurdatur, & jam propemodum extincta. Si sana sit, modò ei dicendi sit locus, non tacebit, præsertim interrogata: modò ei vespere, loquendi detur spatium, fidei narratione totius diei gesta percentebit: ubi dubitaverit, hoc ipsum, dubitare se, candidè fatebitur. Ergo suam quisque conscientiam loqui sinat vespere, non experietur mutam. Quod si vel sola lingua & oculi ad hoc conscientie tribunal citarentur, satis esset rerum discutiendarum. Quid die uno unica lingua malorum aut etiam pessimorum verborum non effundit? quid non delinquant oculi, lenones omnium victorum, & raptores ad culpam? Et quantâ egent discussione vel tantum preces nostræ? An non hic querendum? Num me ad precandum disposui? an preces statas & debitas recitavi? an ad id quod precabar attendi? an cogitationibus meis liberam evagationem & excusum permisi? an oculos inter orandum continui? an verba precipiti linguâ deproperavi? an voces fastidiosè & frigide pronunciaui? an sub precibus in somnum declinavi? an instar somniantis, sine sensu & affectu, ore solo, quod cor nesciret, demurmuravi? Crede mihi, delicata res est, serium ac plenum formidinis negotium, cum Deo colloqui. Si uspiam in ullâ re, hic certè attentione opus vigilantissimâ: Deus non irridetur. Ita longa satis & intricata est quæstio, QUOMODO ORASTI? Ubi jam ceteri errores per diem & lapsus? Ego quidem existimo, no-

xas quotidianas plerasque omnes hoc brevissimo indiculo contineri. En illum:

Qualis { In precibus, & re divina } fuit?
 { In occupationibus }
 { In verbis & sermone }
 { In mensa }

An nihil hodie temporis perdidisti?

An nulli detraixisti, neminem offendisti?

An nunquam iratus, nunquam impatiens exticisti?

An omnes malas, acerbis, impuras cogitationes repulisti?

An quod heri statueras tibi faciendum, aut cavendum, fecisti hodie, aut cavisti?

Si quæ graviora sunt rixarum, perjuriarum, furto- rum, ebrietatis, libidinis & luxuriæ peccata, in memo- riam facile revocabit conscientia; modò illa loqui per- mittatur, non dissimulabit has animi labeas; producet in medium hæc monstra, ut pleantur. Conscientia, fidelissimus est antigraphus noster, à Deo assignatus, qui, quotiescunque postulatur, rerum à nobis gestarum commentarium producit. Ita pars tertia examinis ve- spertini hoc præcipit: EXPENDE QUID PECCARIS.

S. IV.

PRIorem illam ordine naturæ sequitur hæc quarta pars: PECCATORVM VENIAM PRECARE. For- mula, quibus & antea deprecemur, & futura con- stituamus, hæc sunt:

O inexhausta Misericordia, ignosce mihi quicquid hodie peccavi contra te. Ego omnes offensas huius diei, & totius vite meae, in abyssum misericordiae tue depono: & per mortem Filii tui te precor, o Deus, dimitte mihi quicquid unquam in te peccavi.

Emendationis consilium & conatus sic restaurandus:

O Eterna Sapientia, Christe Iesu, firmissimè propono, non peccare amplius.

Alt. cap. 8.
vers. 22.

Quarta ergo huius examinis pars est, supplicium pro- meritum ab se deprecari. Penitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Ah, quoties toti dies nobis effluunt, quibus nec semel quidem recordamur Dei! æquissimum prorsus ut vel serò tandem, sub finem diei, cum dolore & gemitu vagabunda mens redeat ad Deum. Moyses Deo familiarissimus, promittens: Cùmque quaesieris, in- quit, ibi Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quaesieris eum, & tota tribulatione animæ tue. Quæri vult offensus Deus, vult & inveniri, sed ab his qui quan- tà possunt industriâ quaerunt: invenies eum, si tamen toto corde quaesieris eum, & tota tribulatione animæ tue. Non ignorant hoc puræ conscientie amatorum.

Deut. cap. 4.
vers. 29.

Quantâ
possimus
indultriâ
Deus qua-
rendus.

Quantis enim lacrymis sanctissimi homines deflerunt naevos non grandes, crimina non summa, verbum imprudentius, molliorem offensam, risum levio- rem, copiosorem cœnulam, aspectum incautiorem, nego- tium solutius curatum, temporis exigui dispendium, cogitationem tardius expurgatam, sanctioris operis li- cet non imperat neglectum, aliâque ejuscemodî pia- cula minora. Hinc ille manum, hinc linguam, iste ocu- lum penitus mulctat gravissimis post errorem non ma- gnum. Evagrius sacerdos, ob nescio quod detractionis verbum semel prolatum, dies quadraginta, perditus & pernox sub dio perduravit. Eusebius monachus ob ocu- los in agriculturalum opus evagatos licentius, & hos & omne corpus severissimis legibus castigavit. Moyses ab- bas responsum duriusculum horribili luit supplicio. Maurilius Episcopus, quod pueri mortem sacro fonte non prævenisset, seipsum sede suâ emovit, & peregrina- tionis pauperimæ damnavit. Maria Ogniacensis, in commemorandis vesperti actionibus suis, si vel mini- mas noxas deprehendisset, acerrimo dolore in eas vin- dicavit. Timere vult Deus, etiam ab amicissimis. Pro-

Theod. in
Hist. SS. PP.
sect. 4.
Cass. lib. 7.
coll. cap. 27.

Iac. de Vir-
tut. lib. 1. vita
illius cap. 6.

clamat David: Time Deum, omnes sancti qui. Luj. 12. 10. ria Deo illata, etiam minima, dolore non perfunctio- rio expianda sunt; ex imo pectore trahatur gemitus, quo peccatum abolere cupimus. Placari se sinit Deus, sed tota tribulatione animæ. Regii varis monitum est: Et in cubilibus vestris compingimini. Nisi dolor de diurnis la- psum conceptus pungat animum atque fodiat, vanus est, & obtusus siue mucrone gladius, non penetrat sa- xeam mentis duritiem. Tale sequetur. Q. A. S. alterum, quale præcessit HODIE. Sic multa agendo nihil profici- mus, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis per- venientes. Dolor de offensa Deo sincerus & pungens, non solum noxas præteritas delet, sed & cavet futuras. Satis est, ait, lapsum esse, tu jam provide, ne lapsu re- petito gemines malum; ardeat tibi ne posthac tantu- emas penitere. Nota vox Caligulae, cum occidendu præter- juberet lentius torqueri: Sic feri, ut mori se sentiat. Idem & huic dolori esset imperandum: Sic punge, ut sentias se peccasse. Idcirco non semper satis erit dolere, nisi & sen- tias unde plus doleas. Adjungendus erit quandoque co- mes dolori, afflictatio voluntaria. Fecerunt id integri- tate vitæ homines. Fuit, qui ubi deprehendisset vespere crebrius se verbo lapsum, dentibus linguam acutius commordendam objiceret. Germanis verbum vetus est: Suavius digitum admordeas, quam hæc talia lin- gua effusio. Fuit, qui errores suos, quos noctra obser- vasset, flagris expiaret, & pœnam hanc ad delicti mo- dum attemperaret. S. Agathon ut silere diceret, ipso triennio lapillum ore versavit. Sanctus Ignatius Loyola circa initia sanctioris vitæ, contra risum sic dimicavit, ut quoties per diem se risisse numeraret, tot sibi plagas ante somnum infligeret.

Non satis est, mi homo, ut tuus ipse sis accusator, & testis, & iudex, nisi sis ipse tuus carnis ex. Multi sunt er- rores, quos etsi desleas, eisdem tamen facillimè repetes, nisi & punias. Ejus genii est Caro, ut ubi aliquid furi- vi mellis gustarit, ad futurum identidem redeat, nisi fla- gellata discat deinceps nolle furari. Mos erat patris monachis, si quis silentii leges violasset, triduo sine men- sa simul ei prandium & cœnam (sed post quam non sunt lavandæ manus) hoc est, panem cum frigida apponere. Nimirum tacere citius non dicit incontinens lingua quam ab hoc pharmaco.

His insuper afflictationibus voluntariis, offensa Deo facile satisfacimus, & favorem illius ad ampliora eme- remur. Parum habet obsequii & meriti, quod ab invito, quod a coactio sit. Honestum voluntarium est: admisce illi pigritiam, quaeritiam, tergiversationem, metum; quod habet in se optimum, perdidit. Voluntarie sacrificabo tibi. Hoc nomine Daniel vates se suasque preces mirè Deo commendavit. Nam & Angelus recreando illi submissus: Noli, inquit, metu- re Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelli- gendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt ver- ba tua: impetrasti quod rogabas, quia precibus rogasti armatis. Suavissimus Deus facillimè se finit expugnati- bus, si preces armentur jejuniis, aliisque corporis castigatio- nibus. Infans, si lactem fontem à matris ubere, si- gno solum aut plaudentibus manibus poscat, sepe fert repullam; nam subinde aut negat mater, aut differt: at si ploratu & contentiosis lacrymis agat, ac seipsum af- fligat flendo, non continet se diutius materna viscera, jubent dari quod sic flagitat. Ita ferè nobiscum bonus Deus solet agere. Optimæ sunt preces illæ: Domine, da mihi constantem patientiam. Mi Domine, largire domum casti- tatis. Da, o Deus, victoriam in hoc prelio. Amem te, mi bone Jesu. O Christe, fac me mitem & humilem. Optimi deli- derii sunt hæc petitiones, sed si solis content verbis, in- terdum repullam, frequenter dilationem patientur. Suos Deus impensissimè amat, tunc autem maxime, cum seipsum cernit eos sponte afflictos. Hinc illa tam crebro impe- rata: Affligetis animas vestras. Omnis anima quæ afflicta non fuerit

fuerit die hac, peribit de populo suo. Si roverit & juramento se confirmaverit, ut per jejunium vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam &c. In quae verba Origenes: O mira, inquit, festivitas! dies festus vocatur, anima afflictio. Vide ergo si vis diem festum agere, si vis ut latetur Deus super te, afflige animam tuam, & humilia eam: non ei permittas explere desideria sua, nec concedas ei lasciviis vagari: cum enim afflictus fuerit anima & humiliata in conspectu Domini, tunc repropitiatur ei Deus. Ita omnino solet optimus Deus, sibi charissimos in deliciis non nutrire, sed assidue mergit dolorum & amaritudinum mari. Ergo, cui animus est dolere peccata expungere, seridè doleat, & ut sentiat se dolere, ultro subinde addat, quod fodiet refractariam carnem. Videat reus ad hoc tribunal consistens, ut gemitibus, suspiriis, lacrymis, quandoque & flagellis, aut aliis ad infuturum aptis suppliciis, quibus hic decernendis proprius locus est, labes animi expiantur: hoc agat unicè ut cum Deo suo in gratiam redeat, & offensum placet, quacunque de seipso sumptà vindicta: non exspectet ultorem Deum, sed voluntariis poenis seiora supplicia deprecetur. Nec prius in dulcem declinet lumina somnum, quam Deum & Calites ex offensu propitios sibi habeat atque reconciliatos. Et hæc quarta pars hujus examinis: PECCATORVM VENIAM PREGARE.

S. V.

Sequitur ultima: EMENTATIONEM QUAM MAXIME SERIAM PROPONE. Vis omnis & efficacitas nocturni hujus iudicii, non in audiendis testibus sita est, sed in sancta erubescencia, in dolore legitimo, in severa sui ipsius vindicta, in solerti culpæ castigatione, in generoso animi proposito, non descedendi amplius à vero rectoque tramite virtutis. Hic quisque cor suum dirigat in viam rectam: statuat apud sese, alius esse aliis atque aliis diebus, & in eam rem, poenam sibi sanciat, si, quæ rectè proposuit, tardius aut nunquam exequatur. Deprehendit quis forsitan hodie minus pudicum oculum, magis effrenem linguam; illi pudicitiam, huic silentium imperet, in utroque membro nimiam libertatem castiget. Fuit fortasse alius quis in precibus somniculosus aut vagus, ad fabulas attentus & vigil: somni & cibi plus æquo liberalior, stipsis eroganda parcior: forsitan obedire iussus non paruit, silere monitus non tacuit, ad meliora instructus non audivit, ad divina cogitanda incitatus, fastidivit: jam ergo apud animum suum decernat, in precibus vigilare; aure furdâ fabulas & quidquid est obsecrati colloqui transire; somnum & cibum ad dimensum sibi dare; stipem liberalius erogare; negotium salutis contentius curare, æterna præ his fluxivis avidius aspirare. Quod si Atheniensem se esse obleret, qui semper decernat, nunquam faciat quod decrevit, multam etiam addat, & à seipso poenas exigat. Ita duo juvenes illi Beatissimæ Virginis matris Sodales fecerunt, qui ante quindecim annos litteris atque virtuti D

A tot terræ fixit oscula, simul & minatus sibi suæque dicatit Virgilianum illud:

Post mihi non simili poenâ commissæ luctis.

Et, redeas modò, aiebat ipse secum, cum torlinguæ delictis, non ea os tantum, sed & tergum sentiet. Hoc est seipsum gloriosè in triumphum ducere pompâ non magnâ. Addo & tertium, si liber audire. GER. Totus jam auris sum. POL. Miles fuit, qui in pessimam jurandi, & quod huic vicinum, pejerandi consuetudinem deslexit: tandem adducto in consilium animo, sic ipse secum loquebatur: Vide, animum venalem circumfers, & mors tibi in oculis semper est; quocunque stes loco, sepulchrum tuum calcas: vel unius tantum glandule sibilus te tangat, & totum hoc egisti, MORI. At quò ites si sic obires in tantâ vivendi, jurandi præsertim & pejerandi licentiâ, (ô bonam conscientiam propriæ accusationem!) quid anima tua fieret? Agedum, legem tibi figo, quam aut vires nunquam, aut illic violatæ des poenam. Lex hæc erit: Nunquam in posterum jurare, aut terram toties osculo salutare, quoties jurare contigerit. Et hanc ego legem, si vir, si miles sum, sanctissimè servabo, ita me Deus amet, & hoc meum decretum fortunet ac firmet. Sed audi obsecro rei eventum admirabilem. Confectus instabat cruentus & atrox, nec nisi multorum sanguine finiendus. Concurrunt tandem acies geminæ, & suas quisque vires in altero experitur: illi cominus acriter instare, isti haud timidi resistere, inter quos noster hic miles fuit. Volant utrinque glandes ferreæ, incerti ictus, vulnera improvisa, utrinque cades & funera plurima. Inter hæc miles ille, quem dixi, legis suæ immemor, devotiones pessimas deprecari, diris hostem omnibus execrari, omnia demum alia contra animi sui propositum & dicere & agere. At en, in ipso prælii ardore, legis à se latæ recordatur, nec differt aut delibet, sed mox pronus ruit in terram toto corpore, & matrem suam osculatur. Dum hoc facit, glans ignita C ferrea supra tergum jacens volat, ictu certissimo trajectory stantem, quem jacentem impune transiit, & sine omni noxâ. Non multò post prælium inde direptum, ille salvus è cruento campo digressus, & natravit ipse, & ab aliis narrari audit quod in se observassent: Deum etiam miraculi providentissimum auctorem veneratus est, hancque sibi legem æternam esse voluit, ut toties pronus in terram rueret, eamque linguâ lamberet, quoties linguâ peccasset. Factum egregium, & conscientie probum examen. Imitari possumus, imò debemus, aut cælum fugimus. Nam Paulinum illud æternum & in- 1. Cor. c. xi, concussum manet: *Quid si nosmetipsos dijudicemus, non vers. 31. utique judicemur.* Judicis autem est, non tantum absol- vere, sed & damnare, & multam dicere. Accusatores & testes ridiculi sumus, nisi simus & iudices in nosmetipsos, & plectamus quidquid malè deliravimus. Utique utilissimum est, & emendationis seque principium, pro nozarum modo & numero, etiam poenam injungere. Exemplum nobis positum sit hujusmodi, multam sibi met irrogantis:

1. Orationem Dominicam & Angeli salutationem jam quinquies recita.
2. Psalmum quinquagesimum (Misereere &c.) passis brachiis, & lentè, mox pronuncia.
3. Precum hodie segniter omislarum neglectum, nunc compensa.
4. Ob tale delictum jam toties repetitum, cœnâ semel abstine.
5. Carnis petulantiam, aut nunc flagro, aut cras mitiga cilicio.
6. Graviora meritis, terram novies osculare, & sepulchrum cogita.
7. Quia famæ aliorum detraxisti, nunc tuæ detrahe pecuniæ, & tot sestertios cras in stipem ex- pende.

8. Pro

Ille dolere verè, qui sine teste dolet.

Alter, huic non multum impar, quotquot vana seu otio- sa verba per diem proximum excidisse sibi annotasset,

8. Pro iis quos offendisti hodie, crastina tor preces A
per solve.

9. Inter tor oculorum, linguarum, aurium, cordis &
operis noxas, Confessionis & Eucharistiae Sacra-
menta, ad illum aut illum diem repete.

Hæc verò in specimen dumtaxat proposuit mon-
strandæ rationi, quâ quis seipsam, ut reum suo bono
puniat, si quidem proficere cupiat ad virtutem. Alia
arque alia pro gravitate aut numero culparum, aliis at-
que aliis diebus sibi quisque imperet. Ita quinque sunt
partes, ut jam demonstratum est, vespertini huius ju-
dicii:

1. Age Deo gratias.

2. Pete lumen a Deo.

3. EXPENDE QUID PECCARIS.

4. Peccatorum veniam precare.

5. Emendationem quam maximè seriam propone.

Sed quæro te, Gerarde, dic etiam tu aliquid, ut duo
simus: nolo mihi tradas omnes loquendi vices. GER. Si B
ita vis, Polychroni, loquar equidem, sed contra te: mul-
ta hic habeo obducere. Examen conscientiae multa sunt
quæ suadeant, neque id nego, sed æquè multa sunt quæ
impediant. Sit hoc genus sacri studii utilissimum, sit
omnino necessarium, quàm id autem multis sit factu
difficile, facilius conjectura est. POL. Age, Gerarde, ad-
versare quantum placet; oppositiorum plausio non
terrebitis.

C A P V T VII.

Examinii conscientiae obijci solita diluuntur.

GERARDVS.

O Primè se dixisse affirmarem, si ad Examen con-
scientiae instituendum, tantum mihi semper otii
esset, quantum animi. POL. Itane verò, Gerarde, tam
occupati sumus? tam non vacat, parare se cælo? Et quis
nostrum æquè multis distractus est, atque fuerat rex Da-
vid? & tamen mediâ nocte surgebat, singulis noctibus
conscientiam excutiebat, septies de die preces funde-
bat. Sunt hodièque optimates, principes, reges, qui quo-
tidie vespere multum temporis hæc curæ impendunt.
Illis hoc tempus superest, & nobis desit? præ illis nos
in otio sumus, & vacamus? Et quod illud negotiorum
aut occupationum genus tam varium ac multiplex, ut
ante salutem animi curandum sit? Et quamvis tempus
deforet ad petendum cordis sui secretum vespere, pars
tamen studiis potius aliisve negotiis detrahenda esset,
quàm omittendum illud. Adeo vilis est nobis animi fa-
lus? ecquid ei minus demus? pretiosissima gemma est
Fama bona, at si hanc retinere non possim nisi velim
perdere conscientiam, dico liberè; abi Fama, abi abi;
mea mihi carior est conscientia. Et hæc illud Annai li-
benter exaudio: Nemo, inquit, mihi videtur plurius estimare
virtutem, nemo illi magis esse devotus, quàm qui boni viri
famam perdidit, ne conscientiam perderet. Verè magnum &
majus bonis omnibus est TRANQUILLITAS ANIMI.

Omnia
prætermi-
tenda ut
examinii
conscientiae
incumbamus.

Senec ep. 81.
circa med.

Bern. c. 21.
de ins. dom.

Tranquilla conscientia est, inquit Bernardus, quæ omnibus
patitur, cunctis ad benevolentiam, & quibus potest ad be-
nevolentiam. Huic comparandæ, non ego partem horulæ
libens quotidie impendam? Abite litteræ, si non possum
esse doctus, nisi simul sim impius, Abite. Quid mihi
cum Grammaticorum libris, quando meæ conscientiae
librum inspicere oportet? illi de litteris, accentibus, syl-
labis, disputationibus altercantur, iste me vitis docet
obstiteret. Quid mihi syllabarum enarratio, verborum
diligentia, fabularum memoria, quid versuum lex ac
modificatio; si me ipsum ignorem? Quid mihi cum hi-
storiarum, poetarum, philosophorum libris, qui non
raro vana, ridicula, spinosa, incerta, falsa, obscena pro-

pinant. Procul ô Procul omnes hos codices, si propter
illos conscientia mea liber sit negligendus. Quid mihi
Medicorum, quid Jurisconsultorum aut Theologorum
volumina, si nequeam conscientia mea inextricabile
volumen quotidie inspicere: illa alia febrem pellere, aut
litem componere, aut religionem propagare me do-
cent, at verò hic conscientia codex docet me qui mei-
psum nosse possim, & melior fieri. Clarissimè de hoc
Bernardus: Vnicuique, ait, liber est sua conscientia, & ad
hunc librum discutiendum & emendandum omnes alii libri in-
veniuntur. Anima verò cum de corpore egreditur, nullum alium
librum præter librum conscientia secum poterit portare, atque
in illo cognoscet quid debeat ire, vel quid debeat recipere. Ex his
quæ scripta erunt in libris nostris, iudicabimur. Illos ergo
aliorum scriptorum libros rejicere non debeo, sed
hunc quem Deus scripsit in corde meo præferre. Ergo
cedant alii, cum ille mihi legendus & corrigendus est.

§. I.

GER. Legendum hunc librum non nego, sed legen-
dum in quiete, procul turbis & strepitu. At impedi-
ri multos & turbari sæpius, faciliè crediderim, & ego id
domi meæ satis experior. POL. Quæ demum hæc impe-
dimenta, quæ turbæ? Si conscientia sit locus, ut pluri-
mum aut fabulæ non impediunt, aut somnus: nam ita
quidam cenare solent, ut mensam inter fabulas clau-
dant, ubi fabularum satis est, jamque somnus invitat,
& ocelli nictant ac clauduntur, tum verò rectissimè viâ
itur ad lectum. Hic raptim unòque tractu distibulatur
thorax, volat collare, excutuntur pedibus soleæ, fluunt
reliquæ vestes omnes, ita denique excussis abjectisque
laciniis, uno saltu lectus insiluit, operisque suum Cur-
tium mollis hic & plumæ hiatus. O festinationem ali-
bi malam, hic pessimam! quis ita ad scholam uti ad
mensam, ad templum uti ad lectum, ad laborem uti ad
soporem properat? an non prius figendi humi poplites,
cælo manus extendendæ, preces ad Deum fundendæ,
elapsæ diei acta omnia rependenda sunt? ita bestia som-
num ineunt, ut ubi notum cubile obtinent, primo in-
gressu terræ affundantur, membrisque projectis corpo-
re toto somnum admittant. Vincere has debet, qui ho-
mo esse vult, ne dicam Christianus, Catholicus, Reli-
giosus. Somnus licet urgeat ac invitet blandissimè, mo-
ram tamen is ferre & pati imperium potest, diurna li-
cet fatigatio lectum monstret, & quietem anhelet, illa
tamen ad horulæ partem dilata non succumbet.

§. II.

GERAR. At difficilis est lucta contra blandientem
somnum; fatigato protracta quies, crux est maxi-
ma. POL. Sed obsecro cogitemus, mi Gerarde, quoties-
cunque serus nobis obtingit vespere, aditare tutelarem
Angelum, adesse cæli Reginam, Christum ipsum in au-
rem dicere illud: Non potuisti unâ horâ vigilare mecum,
Tunc has voces audies, & in lectum ac somnum cor-
ruës? Angelum custodem contemnes, Domini matrem
repelles, Christum monentem negliges? Itane non pos-
sis vigilare, non dicam horâ unâ, sed parte horulæ vel
unicâ, cum tuo & in gratiam tui Angeli, tuæ Dominae,
tui Principis, imò in gratiam tuam, tuique animi? Quin
ergo in teipsum exandescens, his temet ipse verbis allo-
queris? Excute noctem dormitator; causâ tibi dicenda
est; ad esum, iudicite sistite; præterita lucis facta, dicta,
cogitata tecum expende: differ paulisper somnum: li-
bellos profanos remove: fabellas inutiles abrumpe: cum
Deo colloquere, divina beneficia recolle, noxas tuas in-
spice, & ingemisce, emendationem promitte. Nisi te-
cum ipse sic egeris, verè dicere poteris cum Tito, imò
verius quàm Titus: AMICI DIEM HUNC PERDIDI.
Multum enim perdit, imò perdit omnia, qui nunquam
ad calculos sedet, cui ratio expensæ & accepti non con-
stat.

stat: multum perdit, qui quod lucrari potest, negligit; multum perdit, qui debita cum potest, non dissolvit. Talis omnino est qui dies, & menses, & annos ita traducit, ut ephemeras & diarias sua raro, & non nisi halucinante & connivente oculo inspicit; qui quotidie plurimum delinquit, nihil dolet de delictis; beneficia plurima accipit, nec gratias agit pro acceptis; plurimam ad exercendas virtutes occasionem habet, nec hanc arripit, nec illas acquirit, stertit ad commoda sua, in perniciem suam vigilat. Tale quid omnino examen conscientiae est; ephemeras est & diarium vitae, in quod redigenda sunt omnia quae facimus, loquimur, cogitamus: codicillus est tam peccatorum quae ipsi committimus, quam beneficiorum quae à Deo accipimus: stimulus & instrumentum est ad omnem virtutem aptissimum. Is verò nusquam est, qui raro domi suae est; facultates perdit, conciliandas rationes negligit.

§. III.

GERAR. Hominis conscientiam suam fugientis & somniculosi personam capi agere, hanc sustinebo, dum missionem dederis, Polychroni, ex hoc theatro. Vis ut ignavorum pulcherrima dicta congeram? tum erit ea dissolvere. **POLYC.** Placet; audiamus. Sed verbis Gerarde, vapularis, prædico. **GERAR.** Non recuso. Vapulem ego, modò alii sentiant. **POLYC.** Ergo, hoc dico: Vesperti domi tuæ sis, in teipsum descende, inquire in teipsum, rationes collige & dispunge. **GERAR.** Vellem, modò possem. **POLYC.** Pigrorum hic clypeus est. Sed tuas tibi voces reddo: possem, modò velles. *Nolle in causa est: non posse prædicitur.* Quid enim? occupationes impediunt? at hæc differri possunt. Negotia remorantur? vix hæc tanta erunt, ut horæ partem tibi non relinquunt. **GERAR.** At tot preces nimium sibi temporis petunt. **POLYC.** Si somno, si desidia, si sphaisteriis, si confabulationibus, si discursationibus, si jocis, lusibus, symposiis temporis partem subtraheremus, esset quod animo, quod huic examini, quod Deo daremus. **GERAR.** At quandoque imperium heri aut iussa patrisfamilias obstant. **POLYC.** Fac quod iuberis, sed hoc non omittes: Dei iussa potiora sunt quam hominum. **GERAR.** Domesticis parendum est. **POLYC.** Pare illis, magis tamen, & ante omnia Deo. **GERAR.** At socii quietem obstant. **POLYC.** Tu tibi pessimus es socius. Quod si socius hic velit esse frugi, nemo intercedet. Hic ego pæne idem insulsi tibi, quod olim Diogenes juveni se secum loqui affirmanti, tacite ingesserat: Vide ne cum malo homine loquaris. **GERAR.** At turbæ domesticæ mea me agere non sinunt. **POLYC.** Inter ipsas turbas, in medio urbium fremitu brevis tibi solitudo quaerenda est: animus sibi sit intentus, & nulla vox te tibi excutiet; omnia licet foris resonent, dum intus nihil tumultus sit, dum inter se vagæ cogitationes non rixentur. Nam quid prodest totius regionis silentium, si affectus fremunt? **GERAR.** Commodus locus deest. **POLYC.** Non multum ad hoc locus confert, nisi se tibi præstet animus, qui scietur, & in occupationibus mediis, si volet, habebit. **GERAR.** At unde mihi cera vel sebum? candelæ defunt. **POLYC.** Hucine rerum devenimus, ut etiam noctem accusamus? in tenebris teipsum melius reperies, & sincerius iudicabis, uti olim Areopagitæ. **GERAR.** At tempus est eundi cubitum, & lectus jam vocat. **POLYC.** Responde tu, post horæ partem te venturum, modò tibi esse quod cum Deo transigas. **GERAR.** At somnus invitat. **POLYC.** Excute somnum, & cave venientem annuentibus oculis excipias. **GERAR.** Obrepat incauto. **POLYC.** Rectè dicis incauto: cavere hunc posset & vincere, si velles. **GERAR.** At oculos ex insidiis invadit, & relactantes claudit. **POLYC.** Parva hic lucta est, ubi hostis ceremoniis tam blandis recipitur. **GERAR.** At opprimit me & terra affundit. **POLYC.** Nimirum ce-

Tom. I.

A dentem ipsi & volentes vinci. Si vir sis, surges, stabis, in genua procumbes, ambulabis, pectus tundes, suspiria ducis, de debitis solvendis, de noxis eluendis cogitabis, non de somno, non de lecto, nisi de eo qui apud inferos damnatis sternitur & flammæ purpurâ.

§. IV.

ET quæso quæ illa temeraria securitas, & exitiabilis Exitialis, fœcundia est, cubitum facessere & somnum capere cum lethali peccato? Satiuss esset noctem illam insonnem ducere, aut virulentissimam viperam ad dormituri latus applicare, quàm ita in stratum se abjicere, ut si somni soror mors lectum invadat, à somno transeundum sit ad vigilias, sed ærumnolas, sed tartareas, sed æternas. Ah! audeat & temerarium hominum genus!

Mirabatur Augustus Imp. olim, equitem Romanum ducenties HS. hoc est, quingenta millia philippicorum debuisse, & dormire potuisse: ad eum illi creditorum voces somnum non rumpebant. Quare, ubi supellex mortui, voci præconis & hasta subiecta est, ex omni eâ Imperator solum sibi emi voluit cervicali, cui consuevit indormire tantus debitor. Et quæso quodnam cervical, quinam pulvilli sunt isti, quænam hæc culcitæ, quæ hominem post contractam, nec prius deletam lethalem noxam, securum jubeant somnum ducere, nisi extrema salutis incuria, cæli oblitio, inferorum irrisio, mortis incogitantia, impia denique vitæ securitas, & Numinis contemptus? Hæc sunt illæ culcitæ, hi pulvilli, quibus indormiunt, qui conscientiam per diem læsâ, nec per nocturnam penitentiam sanant, plumis sese immeros sepeliunt, & soporem in altissimam lucem deducunt. At hoc cum Deo ludere est, & calo per jocum valedicere. Neque tamen interea talis à conscientia stimulus & vulture cor fœdicante penitus liber ager; recurabunt subinde domestici testes, & à suis conscientia furis infestabitur, quibus quidem subinde se subducere, eas tamen nunquam poterit omnino effugere, nisi per unicum & summè necessarium hoc amuletum, vespertinam conscientie censuram. Pulchrè & verè Minucius Felix con-

Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostra.

2. Cor. c. 1.
vers. 12.

§. V.

GERAR. At si quis diem optimè expendit, & nihil navorum reperiat? **POL.** Si dixerimus, quoniam 1. Ioan. c. 1.
peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas non est in vers. 8.
nobis. Nemo nostrum non peccat, neque enim est homo qui 2. Par. c. 6.
non peccet, homines sumus. Septies in die cadit iustus, & re- vers. 16.
surget. Verum sit ita, nullo die aliquo navos tibi videaris contraxisse, non tamen ideo superflus hic labor, qui eò suscipitur, non ut semper reperias culpanda, sed ne reperias. **GERAR.** Sed si austeritas est, venatum ducere invitos canes, aut invitos boves plaustra inducere, quemadmodum nauleanti stomacho cibum obrudere non expedit, ita hic proflus putem minime succedere quod à nolentibus extorquetur. Quid in nausæa & fastidio vexanda conscientia? **POL.** Etiam ii qui mari se credunt, nausæant & eversi stomachi tributum fideliter mari pendunt, neque tamen cæptam viam desinunt; progrediuntur, & spe contingendi portus solantur: stomachum, contemnunt nausæam. Virtus est evictis fastidiis inchoatum opus pertere. Triumphant diaboli si eam inducat de int. dcm.

K k

nausæam,

nauseam, ut à precibus abducatur. Nondum precari didicit, qui radio cedit. Quod resistenter fatigat, vincentem coronat. GERAR. At subinde ingens & monitorum impatiens obrepit tedium. POL. Vincendum est, & illud prius excutendum quam conscientia. Si precari nolis, nisi voluntatem inde trahas, & velut mel lingas, multi quodando dies sine precibus abibunt. Si vespere plura non possis, dic eorum, & ex animo: Deus propitius esto mihi peccatori. Aut, Misere mei Deus: secundum magnam misericordiam tuam; deinceps ero alius, o mi Deus. GERAR. Sed quid opus praeiterita in mentem revocare? Quae quidem retro sum obliviscens, inquit Paulus, ad ea vero quae sunt priora, extendit meipsum. POL. Quam hoc argute! vana est, fateor, praeiteritorum memoria, si nulla eis, aut ex eis fieri possit medicina. Hic verò errorum cum dolore meminisse, est errores tollere. An non sapientissimè Seneca, de quo jam supra: Hoc nos, inquit, pessimum facit quod nemo vitam suam respicit. Quid facturi sumus, cogitamus, & id raro: quid fecerimus non cogitamus. Atqui consilium futuri ex praeiterito venit. GERAR. At pauci sunt, puto, qui quotidianà hac censurâ se notent, & peractum diem ad calculos revocent. POL. Vox ista, PAVCI, tantum abest ut hic terreatur, ut etiam animetur. Quoties proclamat

Phil. cap. 3.
vers. 13.

In conscientiae examine errorum cum dolore meminisse est errores tollere.

Matth. c. 7.
vers. 14.
Seipsum reprehendere est via recta ad vitae sanctimoniam.

Christus: *Arcta est via ad vitam, & pauci inveniunt eam.* Praestat cum paucis caelo recipi, quam cum plurimis perire. GERAR. At durum est, seipsum reprehendere, & reprehensum insuper poenis coercere. POL. Durum sit, at pulchrum est & utile, & via recta ad vitae sanctimoniam. Vis esse sanctus? Circa tuam vitam esto austerus, circa alienam autem benignus & mitis: Ignosce aliis plurima, tibi nihil. Sed discusse videntur pigrorum voces & querelae. Ignorum personam, Gerarde, insigniter egisti, dignus qui lucas persolvam. Superest videre, quo fine conscientia sic urgenda, aut quo potissimum in examine conscientiae animus attendendus.

CAPUT VIII.

In examine conscientiae quò potissimum colligendum, & quanta humanae voluntatis sit inconstantia.

Amis ajunt exemptiles esse oculos, quos tunc primum fronti inserant, cum foras prodeundum est. Lamias, Gerarde, sepe igitur, & domi nostrae ad nostra vitia malumus carere oculis, quam ea cernere, & dolere: at verò cum aedes alienae sunt penetranda, cum vitia non nostra sese offerunt, tunc tales fronti oculos imponimus, ut suos videri possit mutuos dedisse serpens Epidaurius. Hinc tam promptè vitiositatem alienam damnamus, quam callidè excusamus nostram. Vitia nostra quia amamus, defendimus, & malumus excusare illa quam excutere. Quid culpis vana nomina praeteximus, miseri, & deformitatem nostram augemus, elegantiam affectando inconstantissimam? Homines sumus, miseri, defectibus, vitiis ditissimi, & hoc uno nomine verè miserabiles, quia non tantum vitiosi, sed & in vitiis cernendis caeci sumus, plurimâque lippis oculis transimus quae stirpis sunt evellenda. Oculatam hanc cecitatem emendat EXAMEN CONSCIENTIAE, hico quo debet institui sine, qui ferè triplex. Primus, ut culpae numerus decreseat, fiantque ex multis defectibus pauciores, & paulatim nulli. Alter, ut errores antea magni, transeant in minores, & sensim, quantum id fieri potest, in nullos. Tertius, ne semper sint iidem: eandem enim culpam iterum iterumque ac saepius repetere, eodemque luto haerere, magnae socordiae argumentum est. Hic, Gerarde, hic Rhodus, hic salus, hoc opus, hic labor, ut non solum VELLE nostrum, sed & FACERE vires habeat. Saepè multa proponimus facturos,

Triplex finis examinationis conscientiae.

At opus inter oblivionem & tedium subinde brevi evanescit.

§. I.

Vult & non vult piger, inquit Salomon. Novum hoc vult auditu, & quod vix capi possit. Si enim vult, quomodo non velle affirmatur? quod si non vult, quâ ratione velle asseritur? Hieronymus eleganter in hac verba differens: Imperare vult, inquit, cum Christo, non subesse pro Christopremium amat, non praesum. Vult ergo desiderius ille, victoriam sine praelio, coronam sine certamine, sine luctu praemium, sine sudore gloriam. Vis, o bone (te compello, qui nunquam te talem geris, qualem promittis) vis caelo admitti? Volo. Vis pecuniam non tuam reddere? Non possum. Reatus dixisses, Nolo. Vis beatitudinem ascribi? Volo. Vis vitis finem imponere, peccandi occasiones fugere? Volo, sed nondum. Vis vitam immortalem auspiciari? Volo. Vis palinodiam canere, & ereptam famam restituere? Non audeo. Vis Christo placere? Volo. Vis inimico parcere? Nec possum, nec volo. Vis virtutes adipisci? Volo. Vis adipiscendis illis nervos intendere, industriad omnem adhibere? Nemo hoc operosum est. En tibi, vult & non vult piger, simillimus Balaamo sic optanti: *Moriatur anima mea Nom. c. morte iustorum.* & sicut novissima mea horum similia. Improbis erat Balaam, proborum tamen obitu decedere volebat, in vitiis vitam agere, cum virtute mortem obire cupiebat. Perinde ut ille qui olim interrogatus, uter esse mallet, Cræsus an Socrates? In vita, inquit, Cræsus, in morte Socrates. Vult & non vult piger, finem optimum, non item ea quae ducant ad finem. Deus per Isaiam de his gravissimè questus: *Me etenim, Isai. c. 46. inquit, de die in diem querunt, & scire vias meas volunt, quasi quædam quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiae, appropinquare Deo volunt.* Sed nolunt cum labore, sed nec vitia, quibus assueverunt, deferere volunt. Hoc verè & velle, & nolle est Tu, quisquis hanc notam subire non vis, esto firmus in via Domini. Sed scholastica inconstantia clarum paradigma tibi nunc subjiciam, è quo facili erit percipere, quantum noceat inconstantia in corrigendis moribus, si ea sic obstit in discendis litteris.

§. II.

Cernimus quotannis ab adolescentibus non paucis in studiorum instauratione, toto virium complexu disciplinas arripere, chartarum integra volumina, quali toros Musarum campos exaraturi sint, parati, sitos centum, calamos sexcentos exacui, aures arigi, magistros attendi, dicta bibi, dictata scribi, multa extra ordinem notari, lectitari, scripitari, vigilari & propè per-vigilari, denique tantum improbo labore promitti, ut jures uno die, eademque hora Corinthum perventuros, tanto discendi aestro percussis ad studium ingrediantur. Sed ubi labor & opera sensim crescant, praelectiones geminantur, scriptiones, disputationes, exercitationes duplicantur, ubi magister vel poematis condendi hypothesein subjicit, vel orationi struenda quaestionem proponit, vel suorum auditorum ingenia periclitari & tentare incipit, & nunc Latina, nunc Graeca, nunc soluta, nunc ligata scripturae penum exigit, jubetque suo quemque Matte quae dicenda invenire, inventa loco & ordine componere, composita perpolire, tum discipulus in musæo domi quare, haerere, ungues rodere, caput scabere, libellos volvere, revolvere, nihil reperire, fastidire, projicere, surgere, testitudinem aut chelyn arripere, fides tentare, an melius quam libri respondere: aut si indolus lyrae, pilam vel luforias chartulas promerere, numos deponere, calicem ducere, potare, ludere, ridere, dormire, & pro armis vitiisque canere:

Tinye

Tityre tu patule siccens sub regimine plume.

Nec corpus levare, donec clarum mane fenestras intret, & in lecto pandiculantem oscitantemque deprehendat. Sicine itur ad astra, ô adolescentem, hoc studere est? hoc sudare, algere, vincere? Quid deinde cum in gymnasio classica cauant? Musis magistrisque morbos exculare, pedes, caput, dentes, oculos dolere, negotia prætexere, heros, populares, parentes, ne ferulam subeant, adducere, de litteris & progressu nihil curare, alia omnia cogitare, imò desperare. Ita qui primis mensibus Cleantes omnes & Demosthenes superari videbantur, tertio, quarto, quinto, & sequentibus, fracti animis, & luxu abducti, luronces fiunt, Endymiones imitantur, glires ignavia vincunt. Nimirum, aliud est incipere, aliud incepto non abire: felix principium ducere, & finem non disparem subungere. En, Gerarde, quam brevi tempore scholasticus hic fervor elanguescat! Idem in motibus est observare. Par enim ferè ratio est vitæ & virtutis, porumque operum & litterarum palæstra. Et quamquam hæc, quæ in bonis artibus inconstantia, ingens detrimentum inferat, tanti tamen non est, quanti ea, quæ in bonis moribus. A litteris cessare, tamen si turpe adolescenti, cuius hoc unum est studium ut studeat, in eo tamen fortunæ Græciæ sita non sunt, non vita, non salus, non beata ac perennis immortalitas hic periclitatur. Absque librorum comitatu viam ad cælum reperies, sed non absque virtute, vitæ sanctitate, morum innocentia; cuius elegantiam si corrumpas, & ab integritate deficias, simul spem & rem, & omnia perdas. Hic opus constantiæ.

§. III.

Verum, O quoties optimis desideriis turgemus, velut prægnantes ac fæti copiosa prole; videmur mira parituri, magnam morum emendationem, & feriam ad Deum conversionem: tandem turpiter abortivus, & auram atque ventum parimus. Statuimus grandia, & nihil fit; promittimus multa, & æquè nihil fit. Sancta sunt quidem proposita nostra, sed nullum sortuntur effectum; proles abortiva; quæ lucem non aspiciunt, sed ante partum exstinguuntur. Juramus Deo, hæc, & hæc, & hæc etiam non amplius facturos, sed brevi frigefcente hoc juramento redimus ad ejuratas fordes. Laudatur Israël's populus ab hoc facto; turaveruntque Domino voce magna in jubilo & clangore tubæ, & in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Iudâ, cum execratione: in omni enim corde suo juraverunt, & in totâ voluntate suâ quæsierunt eum & invenerunt. Jurant multi, sed non in omni corde suo; quærunt Deum, sed non in totâ voluntate suâ; dampnant peccatum, sed non cum execratione, nec itud ferio & ex animo detestantur, hinc facili ad illud regressus. Agyptio tyranno Pharaoni simillimi sumus, hæc tantâ voluntatis inconstantia. Quoties improbus ille ingemiscens: Peccavi, ait, in Dominum Deum vestrum, & in vos. Sed nunc dimitte peccatum mihi, etiam hac vice. Sunt qui sæpius in anno, confessione piaculari se lustrant, eadem tamen vitia plerumque referant & illud, etiam hac vice sexcenties occurrunt, identidem adhuc ingemunt, etiam hac vice. Condonat illis Deus delicta, etiam hac vice, sed illi ad ingemum redeunt etiam hac vice, & condonata culpam omnem repetunt vicibus immutatis. Monuit quidem Pharaonem Moyses, &: Veruntamen, inquit, noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. Veruntamen sefellit ultra non semel, sed sæpius. Monet & nos sacerdotes auctoritate divinâ: Veruntamen noli ultra fallere, ut toties repetita, & quæ jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

At nos post paucos dies, post pauculas sæpe horas, & ultra fallimus, & noxas sexcenties condonatas repetimus, milles sanati, nos ipsos iterum iterumque vulne-

Tom. I.

A ramus, & quidquid demum nobis accidat, ex integro animosè peccamus. O volubilem rotam, ô globum erraticum humanæ voluntatis! Lunam mutabilitate vincimus, & modò tam nobis promptum est Nolle, quam erat antea Velle.

§. IV.

Insistendum est ceptis, ne desit manus ultima; agenda sunt sanctiora proposita; magnis conatibus agendum ut in opus exeat, quod pulchrum erat statuere. Clavum per parietem adacturus, non cum semel duntaxat iterumve malleo leniter ferit, sed tam diu ictus ingeminat, ac toties reducit malleum in caput clavi, dum is totus asserem penetravit, & jam fixus firmus, que hæreat. Ita non satis est quaecunque propositum obtinenda virtuti. Proposuisse, ô mortales, non sufficit; ulterius tendendum est, & proposita persequenda. Parum est statuisse facere, nisi, cum licuit, fecisse constet, quod fuerat statutum. Eò spectet quotidianus conatus, ut è rebus omnibus quæ cernuntur, audiuntur, leguntur, cogitantur, majus atque majus in dies eruat peccati odium. Hoc quando magis creverit, tantò felicior incrementum se proderit virtus. Atque ut his vestigiis tenacius insistant, hoc sibi quicque certissimum persuadeat, si in librâ lancem unam mala & supplicia simul omnia, quotquot adhuc ab Orbe condito fuerunt; si egestas, si ærumna, carcer, catena, si cruces, rota, ignes, si membrorum lacerationes, si morbi, dedecus, dolores, si mors, si omnes humanæ vitæ formidines, si universi inferorum cruciatus, in unam, inquam, lancem componantur; in alteram verò unum atque unicum lethale peccatum immittatur; ab hoc unico, illa prorsus omnia, immani pondere superanda. Eheu! ô Jesu mi amantissime! Et nobis tamen jocus est, peccato lethali se obstringere. Parum est cæcos nos appellari; infani sumus, & cum infanientibus furimus. Atque ut nos ipsos amplissimè decipiamus, benignè persuademur, ad animi salutem satis id esse, si vel olim ad valetudinem redituros statuamus. Perinde atque si omnia vitæ nostræ momenta nostri sint arbitrii, ut quamdiu iuberit, liceat insanire, & tum demum ad bonam mentem redire, cum visum nobis fuerit, insaniam desinere. Ah! miseri, quid voluptatis est, sic eruditè falli, & solis se solari propositis? Qui nunc modus peccatorum est, olim & suppliciorum erit.

§. V.

GERAR. Liceat interfari: bene proponere, & nunquam exequi, aut malè, cum oblivionis, tum imbecillitatis humanæ signa sunt. POL. Verum te dicere credam, si addas, cum pigritia tum malitia probra sunt. Aliquid, non negem, boni propositi decerpit oblivio, aliquid imbecillitas hominis & corruptior natura: non minus tamen honestum propositum subvertit pigritia; nequitia verò plurimum. Hinc mensibus, hinc annis singulis eadem atque eadem vitia, sæpe plura & graviora ad sacerdotis aures redeunt, quia licet bene incipiamus, ceptis tamen defumus, aut novo languore victi, aut veteri perveritate.

Apologum tibi recitabo sapienter factum, in nostrorum propositorum vanitatem. Lupo in caula deprehenso mortem minatus est opilio. Lupus ad dolosæ acundia artes confugiens: Mi Domine, inquit, non redibo huc amplius, sed & greges tui posthac à me tutissimi erunt. Ita promitto, ita spondeo, & fidem meam do. Cui pastor: Non me, inquit, decipies nequissima bestia; & verò tunc non redibis amplius, cum te jugulavero. Nimis crebro sefellisti fidem. Et cur ego tibi parcerem, cui non satis est meos agnos & oves in campis lacerare, sed & in stabulum clam subrepere, & solâ nocendi libidine, fame non urgente, infontes pecudes disperpere. Nunc lues, non parco. Ad hanc vocem lupo: Agnosco, inquit,

Kk 2

inquit, mi Domine recordantur meam, & quid vis? habes conscientem reum, sed quem nequitia tua poeniteat ex animo. Et patieris, scio, me bonum fieri. Deinceps aliis vivam moribus, nec quidquam rapiam, nisi cogente fame. Et licet dira me fames coegerit, non tamen nisi septem obolis cœnabo.

Motus pastor tam sincerâ confessione, tamque amplâ pollicitatione: Ergo abi, inquit, sed memento te vitam liberalitati meae debere: vide istos promissis.

Abit lupus, & jam dulcius ei erat vivere, post hanc vitam factam gratiam. In itinere secum meditatur frugaliorē abstinentiam, & mensam septem obolorum. Dumque cogitationibus mensis lentiore passu progreditur, en tibi vervex pinguisissimus venit obviam. O nimium potentes illecebre! quis hic tam lapis sit, ut dentes salivâ natantes substringat? Ergone, inquit lupus, mihi ultro prandium occurrit? nefas videtur fortunam tam propitiam non salutare: Sed qui palpum obrudam opiloni in jus trahenti! quo nomine hanc culpam purgabo, si fidem frangam, si fœdus negligam? Ponamus ergo rationes: Vervex nihil valet, ego certe illum non emerim tribus obolis. Hoc tantum tribolus est prandium. Itaque prandere non differo. Mox vervexam invasit, discerpit, devoravit. Altero ab hoc die bovem & unâ pascalem vitulum habuit obvium. Hic lupus priore facinore jam audacior: Bene est, inquit, bos iste quatuor obolis cœnari potest, vitulus tribus. Hac ratione tota cœna septem obolis non excedet. Hoc joco & istud scelus prætexit. Quid tibi videtur, Gerarde, an non mutato nomine de nobis fabula cantatur? An non muli sub humanâ specie lupo illi paria faciunt? Hos tibi arcaneus iudex, sacerdos cavere jubet: exitium æternum his talibus imminere, ipsi omnia se facturos recipiunt, ille furtum, hic crapulam, iste adulterium detestatur, crederes eos jurare in leges sanctimonie. Sed enim quid jam? pauculi dies abeunt, redeunt occasiones pristinae delinquendi, invitant focii, blanditur caro, cœcodæmon instigat, ita miseri paulatim audent antiqua omnia, & ne conscientia vehementius reclamet, repetitam culpam, ut lupus, variis pigmentis extenuant. Est qui ad popinam aut choreas invitet. Cui alter: Comitaretur, inquit, ni promississem, eo loci me non rediturum. Mox prior: Non, inquit, tabernam, sed crapulam, sed luxuriam inter prohibita numeremus. Mens subinde à seriis advocata est: eamus. Itur, & in seram noctem bibitur, dum

Iuven. sat. 6.
vers. 304.

jam vertigine rectum
Ambuler, & geminis exurgat mensa lucernis.

Multo latentius libido sollicitat; tenuissimis saepe principis inspergit animo. Munuscula, cantuicula, epistolia, picturae & libelli molliores placere incipiunt: laudatur aliena forma, colloquia querantur petulantiora, & insidiosa blandimenta aurium, & quod prævolant oculi, paulatim sequuntur manus. Ita demum omne castimonie propositum corrumpit. Ita in aliis etiam vacillamus, & animi nostri decreta ipsi facillimè convellimus.

§. VI.

Hinc lusum Hebræi milles luserunt cum Deo. Quantam saepius promiserunt obedientiam? mox ad ingenium redierunt, & ad jam notam perfidiam: Cito fecerunt, oblit sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus. Cum hostis haerere tergo, cum serpentes ignei morderent, cum varia eos necessitas premeret, quantis clamoribus apud Deum egerunt, ut servarentur? Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos. Nihilominus: Exacerbaverunt eloquia Dei, & consilium Altissimi irritaverunt. Tales post correctionem, quales antea. Ab hac tam flagitiosa inconstantiâ non multum nos absudimus, nimium

Psal. 105.
vers. 13.

Psal. 106. v. 6.
13. 19. 28.
Ibid. v. 11.

A frequenter Judæi sumus. In morbo, vitiis omnium inimici videri possumus: at ubi morbus valedixit, nos sensim cum vitiis in gratiam redimus, & postliminio morbi, novam jungimus amicitiam cum antiquâ Superbia, aut Libidine, aut Avaritiâ. Si facerent sani, quæ facturos statuunt ægroti, brevi Christianus Orbis faciem indueret meliorem.

Videns Pharaon quod cessasset pluvia, & grando, & tonitruum, avertit peccatum. Ita nos, cum adversus urgemur, grande odium indicimus peccatis, cum redit fortunæ serenitas, hilari cæcinnio peccatum resalutamus, & hostem toties ejectum, largiore, quàm antè, benevolentia recipimus. Et hoc est non tantum parentum suorum, aut sui nominis oblivisci, ut Messala Corvinus, sed sui ipsius, quæ omnium est damnosissima oblivio.

Hebræis inter alia monumenta plurima, & summa violacæ erant in veste, ne sui ipsorum Deique obliviscerentur. Ita Deus Moysi: Recordentur, inquit, omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas & oculi per varias res fornicantes: sed magis memores præceptorum Domini, faciant ea: sintque sancti Deo suo. Itaque, inquit, qui habitaverit coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducet in saturitatem, & vestiantur usque ad veritatem. Penitentia & sanctioris vitæ desiderii saepius bene vestimur, sed non usque ad veritatem. Non licet per nos his vestibus ad senium peringere: vix eas induimus, mox perulanti manu laceramus. Inde meritò nobis obijciunt: Et nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & NVDVS. Perulantia tuæ age gratias, quod optimam vestem innocentie tam cito laceratis, & hoc egeris, ut jam virtutum indumentis careas. Ita post initia saepe bona, progressus malus, pessimus exitus.

§. VII.

AH! quæ nostra est hodie rerum gerendarum inconstantia? Non sic, quicumque ullâ in re clari in rebus magnique fuere, sese tractavere. Philosophia princeps evasit ille Stagiritæ, sed viginti totos annos audivit Platonem. Celebrati Pythagorei, sed annis pluribus tacere prius quàm loqui didicere, quamquam rectius semper tacuissent, quàm post multos etiam annos ita locuti. Laudatur hodie Apelles, sed nullum abire diem sine duetâ lineâ passus est. Agesilai dictum mihi summo opere semper placuit. Hic admonitus, ipse sibi parceret ob incertam fortunam: at ego, inquit, meipsum alluofacio, ut in nulla mutatione admittam mutationem.

Jæsserat Dionysius, notus ille ab Sicilia tyrannus, ut omnes qui convivio interessent, in veste purpureâ saltarent. Reculavit Plato id facere, neque enim philosopho hoc tale vestimentum convenire. At verò Aristippus & vestem eam induit, & imperatas choreas ingressus: Qui verè, inquit, pudicus est, nec inter bacchanalia corrumptur. Uterque Christianè & constantis, iste dicendo, ille faciendo.

Atqui hæc ego profanis relinquo. In Christianâ Republicâ, Superi quæ constantie suppeditant exempla? Tacebo veteris memorie Abrahamos, Jacobos, Moyses, Josephos, Jobos, Tobias, Judithas. Paulam nostrum, & ecclesie columen, gloriantem audi, qui immanis laborum, ærumnarum, periculorum malis terrâ marique exantlati exclamat: Cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitie, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex.

Fortissimas innumerabiliū martyrum legiones, ad mortem & ultima supplicia decertantes intueri, & vagi & inconstantis animi homo! Anachoretarum patientiam constantiamque vix credendam contemplare: videbis multos ad quinquagesimum, octogesium, centesimum annum in summa vitæ egestate, penuria, asperitate, labore, æstu, frigore, siti, fame constantissimè perdurasse. Noti nobis Pauli, Antonii, Macarii, Hilari, Simeones,

Simeones, Danieles Stylicæ, quorum æternæ stationes, elutiones, preces, pervigilia omnem omnium sæculorum posteritatem in admirationem summam adducunt. Hæc magna, hæc præclara, hæc divina sunt. Nos agrè subinde per cineralia, per mensem, per diem, ne dicam per horam, pravorum animi affectus in officio continemus. Ita sæpe quidem inchoamus, initium ducimus, facienda destinamus, sed destinatis non insistimus. Non tantum in fine, sed & ante finem corrumptimur.

§. VIII.

Hic re, Gerarde, velim esse proluxa patientiæ. Nihil hic nimium dicitur, quod dicitur, vix ulli satis creditur; nihil nimium inculcatur, ea est hujus morbi pertinacia & malignitas. Et plerique omnes hoc malo cortipimur. Sumus promissores grandi hiati, hostes nostros debellamus super mensam uno halitu, at ubi constanti conatu & ardore progrediendum est, terga vertimus, & laborem exosi revolvimur ad eandem sceleris ignem. Nosti quid dicat Thomas à Kempis: O quanta fragilitas humana, quæ semper prona est ad vitia! Hodie confiteris peccata tua, & cras iterum perpetrās. Nunc proponis cavere, & post horam agis, quasi nihil proposuisses.

Fingebant patres Tithonium immortalis ævo ab Aurora donatum, cum tamen & tenuisse & defecisse, in cicadam denique mutatum esse. Et nos quandoque propolitis nostris immortales nobis videmur & æterni. Est cum & nostrum quis audet has voces jacitare: Non movebor in æternum. Ita David tot victoriis clarus: Dixi, inquit, in abundantia mea, non movebor in æternum. At mox subiecit: Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Paulò ante serenitas, lux, decus, felicitas me circumdabant; fortissimus mihi videbar, & maximarum virium. Sed heu, robur hoc meum, à me non erat, à Deo erat: verti ille se, & ego jam levitulum impugnor & dejicior. Princeps ille Apostolorum quantus erat ante pugnam, & quam ingentibus promissis alacer? etiam si oportuerit, inquit, me mori tecum, non te negabo. Vix abierunt tres horulæ, cum jam plenus trepidatione, & ad ancillæ sibi fidem exterritus, timidissimas voces spargit: Non sum, non novi hunc hominem, nescio quid dicat. Et ceteri quid? dilapsi sunt, fugerunt, latebras qualiverunt. Sed an non omnes in mortis societatem cum Domino conjurantur? ita protulit: Similiter & omnes discipuli dixerunt. Sed aliud est dicere, aliud facere; aliud proponere, aliud quæ proposueris, in opus producere. Et ne miremur adeo sibi dissimiles fuisse discipulos Domini intra pauculas horas. Moniti erant & vigilare & orare; neutrum fecerunt. Hinc in pugna victi, quia ante pugnam imparati. Mala in pace securitas, incertam facit in bello victoriam.

Dicere solebat Caro: Illum sibi militem, omnium minimè probari, qui ambulans manus moveret, pugnant pedes, clariùsque sterteret quàm inclamaret. Nunquid, Gerarde, nos tales sumus? qui antequam in conspectum hostis veniamus, grandia spiramus facinora, & pæne jam cælum rapimus magna proponendo; at ubi cominus salutandus hostis, ubi ardua fortitudinem, dura patientiam, abjecta submissionem, illecebrosa continentiam nostram desiderant, hem, non jam manus sed pedes agimus, & imbelli fugæ præcipites abimus ad impatiendam, ad Læguorem, ad Fastum, ad Luxuriam. O athletas! ô milites, qui hostes suos inter pocula exartant, & mane non coronantur, nisi qui legitime certaverint. At nemini ullius certamen legitimum fuisse dixeris, quod ad finem debitum non fuerit perductum.

§. IX.

Arbor, quamvis primo vere in frondes sese induat, flore triumphet, fructusque uberrimos pollicematur, tamen ad maturitatem baccas provehat, aut

Tom. I.

A speratum cultori pomum largiatur, inutilis habetur ac provehat penitus extirpatur. Vites quamvis gemmantes spem lætam vinitori ostendant, nisi mites uvarum bottos educerent, à radicibus convulse vulcano consecrantur. Architectus quamvis alta palatiorum turriumque fundamenta rectè jaciatur, substructiones molitur, parietes erigat, si deficiat in recto, exponit se ludibrio. Par ferè ratio vitæ & virtutis; frondemus, floremus, fructus spondemus, nullos damus; fundamenta jacimus, sed domum ad recti fastigium non perducimus: cum Oratoribus sæpe exordimur, cum nautis sæpe vela damus, sed ingruente procellâ, ad litus, unde solvimus, redimus; carceribus evolamus cum cursoribus, sed medio in cursu frangimur, languemus, labimur, jacemus. Primus & ultimus est Cacodæmonis aries quem admovet, ut à bene cœptis retardet, ubi hoc impetravit, sensum sine sensu ad alia atque alia, & semper ad deteriora pertrahit. Ita quovis die si non peiores, ad malum certè prioriores evadimus, nisi cœpta constantissimè urgeamus.

Quoties victrices manus cum Mole tollimus, sed mox ad primam fatigationem, victas iterum demittimus, sic nunquam ferò vincimus. Heu vitam consumimus ædificando, destruendo, & saxum Sisyphi volvendo, quod ubi ad montis umbilicum ascendit, quasi pœnitens tam ardui itineris, repentino lapsu ad imum revolvitur. Ita nos identidem post brevem pietatem ad inolitas consuetudines revertimur, velut diuturnioris sanctimonie jurati hostes. Ita Penelopes telam semper teximus, ac reteximus; ita omnis ætas elabitur incipiendo, & nunquam finiendo.

Laderur, inquit Jobus, quasi vinea, in primo flore botrus ejus, & quasi oliva projiciens florem suum. Flos olive delicatissimus, quamcumque cæli injuriam non sine grandi damno accipit. Reslorescimus nos, velut oliva, quoties peccasse ingemiscimus, & mores emendatioris promittimus; at ubi vel strictior malignæ impugnationis, vel mollior amœnæ occasionis aura nos tangit, mox omnem floris opulentiam excutimus, arbores nimis delicatæ. Quæcumque temporis injuria aut vicissitudo urere nos aut dejicere potest. Vide mihi Danielem vatem quotidie ter constantissimè orantem. Non cum æmulatorum insidiæ, non leges regie, non capitis periculum ab hoc vitæ instituto poterat abstergere. Ita decreverat facere, & quod rectè ab se decretum fuerat, in eo constantissimè mente censuit esse perseverandum. Nos crebrò decernimus piè vivere, sed decretis nostris non diu, non pertinaciter inhaeremus: corpus habemus, sed nervos non habemus; sidera sumus, sed errantia, manus quidem aratro, sed oculi tergo inhaerent. Nimirum stultus sicut luna mutatur: homo autem sanctus in sapientia manet sicut sol. Vox illa pœica de Christianis hic verissima est: Mane pſalterium, meridiæ convivium, vesperti convivium & propudium. Nimirum his gradibus ad cælum nos ascensuros somniamus. Sic stulti sumus, ut cum spiritu caperimus, carne consummemur. Non sic, ô Christiani, non sic ad alta pervenitur; hoc non est ascendere. Attendite vobis, in disciplina perseverate; est facilis descensus Averni. Qui in viâ ad æternitatem non continuo ascendit, atque de die in diem proficit, is sanè in declive fertur, & de die in diem deficit. In Dei obsequio non progredi, est regredi. Quatuor animalia illa Ezechielis videri, illuc gradiebantur, quò spiritu impetu ferebantur, & non revertebantur. In hoc itinere velle consistere, est velle reverti. Luna crescit, dum ad plenum orbem discescat, flumina currunt dum in mare se provolvant, ascendit ignis dum ad suam sphaeram pertingat. Sic omnino dum vivimus, necessum est crescere, currere, ascendere constanti virtutis cultu. Aristotele monitore, ad virtutem requiritur, firmiter & immobiliter operari. Qui monitis his parent, ibunt de virtute in virtutem.

Psalm. 83. v. 8.

Kk 3

§. X. GER.

& carnes ab iis intra eas servare. Et quanta cogitationum agmina nos invadunt, cum preces fundimus, & Numini supplicamus? Tu vero abige mulcas, perge precari, orationis exordio suum epilogum annecte, quod inchoasti perfice. Verum, in imagine pertransit homo. Imago hominis quem pictor sedentem aut stare parantem pinxit, nunquam surgit, nunquam stat, etiam si videatur velle surgere & stare. Millies hanc imaginem intueri, & nunquam surrexisse cernas, sed surgere tantum modo. Tales plerique omnes pictae imagines sumus, videmur velle surgere, velle stare, non surgimus, nec stamus. Surgere nos jubet dies Christi Nascantis, molimur surgere, non surgimus: surgere nos jubet dies Christi Resurgentis, nec jam aliud quam antea facimus: surgere nos jubet & alii per annum sacratores dies, sed nos moris nostri sumus, aequè lenta sunt nostra molimina ad surgendum, nec tum surgimus, aut certe mox iterum sedemur, cadimus, jacemus. Ita sanè, in imagine pertransit homo: cadit ut vivus, surgit ut pictus.

Apud Aegyptias Thebas, Memnonis statuam olim fuisse ajunt è nigro lapide ad ortum solis conversam. Hæc imberbem adolescentem referebat, cujus ambæ manus sedti sine innitebantur, ut hominis surgere volentis similitudinem exprimerent: videbatur enim saevus ille adolescens orienti soli velle assurgere. Oculorum autem & totius oris conformatio, hominem jam jam locuturum representabat. Et sunt qui dicant ab hac statuâ sonum edi solitum, cum illam sol oriens radiis suis attingeret. Huic simulachro nos prorsus simillimi sumus. In molli viciorum sede, dies & annos velut clavis affixi hæremus. Et licet surgere velle videamur, & abitu moliri, nunquam tamen surgimus, à vitiis nunquam serid abimus. Videmur etiam velle loqui, & commissas noxas velut non amplius repetendas efficacissimè detestari. Sed heu quam fræctè loquimur! inanis sonitus non ab imo pectore, sed à summis labris evolat. Languidas aliquot vobulas ab ore fundimus: *Dolce, nollem fecisse, inconsideratè egi.* Ubi dicta illa robustiora? Ex animo me perierit omnium nozarum, & extreme damno quod feci, mallem fluxa hæc omnia perdidisse, quam Deum offendisse, sed statuo, cum Placite iuro, firmissimè propono, justificationes Domini custodire, & has noxas non amplius repetere: mori malo quam talia denuo patrare: coris post hæc vitiis in mei emendationem incumbam.

Paucorum hæc voces sunt, & sint licet, verbis tamen non respondent facta, nec sermo cum vitâ concordat: dicimus & non facimus, statuiamus & nil perficimus, decernimus & non exequimur. Nimirum sæci homines sumus, in pravas consuetudines pessimè obstinati. Et hoc ipso illi lapideo adolescenti non absimile, quod ad naturam sanctioris vitæ senectutem vix inquam pertingamus, atque ita maneamus lapides.

In vestis Aaronicæ orâ infimâ inter campanulas aureas, mala punica purpurascebant: hæc inter arborum frætes excellunt, & rectè virtutum præmiis conferuntur; sed illa non ad supremam vestis marginem, non ad umbilicum, sed imam simbriam appendebantur: ita præmium virtutis non incipientibus, non progredientibus, nec in medio hærescentibus, sed finientibus cedit. *Ego fideles usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.*

Itaque in omni bene beateque agendæ vitæ instituto consistat nos nobis ipsis decet, ut semper iidem sumus, in id & meliores sumus, eademque animi & majori semper alacritate curamus quâ cepimus. Si quo forè vitii diverticulo, iustitiæ iter fuerit interruptum, rursum ad illud per penitentiam revertamur: quoniam autem revertendi facultas interdum morte præciditur, divertere periculosissimum, continuare semper tutissimum. Serviamus illi in sanctitate & iustitiâ coram ipso, omnibus diebus nostris. At nos nescio quam morosè vitæ nostræ seriem numeremus; longum nobis videtur triginta,

A quadraginta aut sexaginta annis, integros castosque mores perleverare; pæne tot sæcula quot annos computamus. Ad id levi morala nostra omnis elanguescit. Constantia. O homines pusilli animi! Noënum videte, iustitiam, perfectum, cum Deo ambulante. Hic cum molienda arce manum admoveret, quingentorum annorum erat. Finito sæculari opere illo, sexcentas jam ætates viderat; cum morti concederet, annos vitæ numerabat nongentos quinquaginta. Eo ævi constantissimam innocentiam perduxerat maturus hic celo senex. Ubi jam anni nostri sauculi, è quibus vel unicum innocentiae integrum donare, nimia nobis videtur liberalitas. A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino. Psal. 129. Melius est non cepisse, quam non finivisse. Nihil est quod non expugnet perimax opera, & intenta ac diligens cura. Hæc Christianorum vera demum est gloria, cum Christo posse dicere: *Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam.* Ioh. 4. 17.

CAPVT IX. Examen conscientiae commendatur Religiosis.

S. I.

Vos ego nunc maximè appello (sed reverenter & submisè) quorum leges quotidianum esse volunt hoc conscientiae tribunal. Hic ego oro & obsecro (nihil enim in me imperii) si quid facitis, id rectè & integrè facite. Animus domi suæ sit, vigilent oculi, perseverent genua, lingua suis partibus ne desit, opus suum faciant & manus, atque in pugillares, chartam, tabellas referant, si quid debitorum contractum, aut si quid rerum aliarum huc spectantium subnotandum est.

Inter profanissima veterum sacra clamabat olim præco: *HOC AGE.* Hoc ipsum quisque sibi sub noctem se verius oclamitet: *HOC AGE,* conscientiam tuam rimare, & omnes illius angulos excutere. Neque unquam decit quod timeris & excutias. Si Bernardo credimus, conscientia tam nostra quam aliena, abyssus & nox est imperscrutabilis. Ergo inquire in teipsum, de teipso fer sententiam non connivente oculo, attentisque auribus, *HOC AGE.* Sed actum te agere scias, nisi jam hoc unum, idque serid agas. Ergo hunc diem tuum recognosce, affectus insolentiores compece, marcentia in te excita, soluta constringe, concumacia domi cupiditates tuas iugula: & istis dicentibus, *Quousque eadem? responde, ego debeo dicere, Quousque eadem peccabitis? remedia ante vultus quam vitia desinere.* Ego verò eo magis dicam, & quia recusatis perseverabo.

Hoc ergo agendum est, ut, quod censuram meretur, reprehendi & extirpari, quod laudem, commendari possit, & altius animo inscribi. Beatus, qui

Index ipse sui se totum explorat ad unguem,

Nil ut deliret amissus:

Cogitat, & iusto trutina se examine pensat.

Antequam veniat tibi somnus, inquit Chrysostomus, profer Hom. 2. in medium codicem, conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua. si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti.

Cum Romano Sapiente hic quisvis optimè dixerit: *Hoc mihi satis est, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores vitæ cap. 17. meos oburgare.* O quoties per diem nosmet amittimus, & vagâ licentiæ errantes velut perdit, aut in Iræ, aut in Impatientiæ, vel etiam in Socordiae dominium impingimus. Vesper, quisquis voluerit revocare gradum, poterit, & à tam barbarâ servitute se vindicare. Inestimabile bonum est, suum fieri, & in seipsum habere maximam potestatem, nec ulli rei affectu nexum esse, nisi uni Deo, cui, an mens hominis se ita donarit, non otiosè ad conscientiae tribunal disquirendum. Hoc opus, hic labor, ut quod tunc faciendum, non oscitanter, non perfunctoriè, non somniculosè fiat. Quis enim non dixerit stultitiæ proprium esse, illud quod quis curâ & studio vix rectè faciat, hoc ignavè ac legniter facere, & aliò

corpus impellere, aliò animam. Quidquid obsequii Deo deferatur, id quàm potest studiosissimè & accuratissimè deferendum est: dignissimus est Deus, in cuius cultum nervi omnes, cum animi tum corporis intenduntur. Nec in levi negligentia ponendum quidquid hic paulò negligentius curatur. Divinus Paulus precatur: *Orabo, inquit, spiritu, orabo & mente*. Nimirum in aliis satis fuerit partem hominis fatigari, hic totus homo nunquam satis laboraverit. Sedulos ministros vult Deus, & qui id quod agunt, totè agant. O Religiosi! an non saepe hoc conscientiae negotium remisit agitur, cum tedium, nausea, fastidium se insinuant, cum somnus & torpor obrepunt, cum cursim & obiter conscientia inspicitur? Gratia aguntur Deo, sed languide; Lumen à Deo petitur, sed in oculis nictantibus & semilapsis jam nox est; Culparum venia rogarur, sed frigide & mente alibi occupata; Emendationis in posterum fit promissio, sed ea nec firma nec valde seria. Ita hæc conscientiae questio & causa per transennam agitur, & dormitante iudice, à quo meritò provocatio fiat ad vigilantem; ita rei accusatio, damnatio, castigatio somniculosà celeritate deperatur, jamque pedes ad lectum festinant. O Simon, dormis? O servi Numinis, hæc acta diei clausula est, hoc ineunda noctis exordium? Aliquando ad unumquemque horum talium, vox venit non blanda: O Religiose, sic non potuisti, non dicam horà, sed nec unà horulæ parte vigilare mecum? Nunc mors tibi dies & horas computat, tu cogita an non annis præteritis sexcentis & amplius, conscientiae causam dormiens tractaris; difficile tibi non erat ad rerum novarum narratiunculas attentissimis auribus vigilare; at mecum per horulæ partem rationes componere, fastidii plenum videbatur. O Religiose, rebus tuis confule, ne & illa vox te feriat: quia te non videns placuisti tibi, displicebis & mihi cum iudicaberis, & tibi cum ardebis.

Isaia 6. 21.
vers. 8.

Psal. 31. 9.

Virtutum
radices ex-
tipandæ.

Idcirco sui muneris esse quisque credat cum Isaiâ profiteri: *Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem, & super custodiam meam stans totis noctibus: Confitebor adversum me iniquitatem meam, & Dominus remittet impietatem peccati mei.*

Dorothei consilium est, non fibras tantum nozarum amputandas, sed ipsas etiam virtutum radices & indagandas & extirpandas, quod sanè nunquam fiet, nisi quotidianà vigilantia conscientia hoc examen quàm exactissimè instituat. Ergo, O Religiosi, Hoc AGITE quod agitis. Non satis hic inæqualem superficiem utcumque complanasse; ardentior conatu opus, altius fodiendum est, & ad ipsas errorum origines penetrandum. Vigiliis hæc res agenda & solertissimà curà, nec parcendum operæ: Nemini unquam sua probitas parvo fterit. Sanè dormiendo vitia non dediscimus. Summum vitæ gaudium bona conscientia; summum vitæ supplicium mala conscientia; maximum vel in gaudiis tormentum, conscientia laniatus; maximum vel in dolore levamentum, pax & tranquillitas conscientia. Hanc quisque tantò curat impensius, quantò sincerius amat.

§. II. Idem Beatissimæ Virginis Sodalibus commendatur.

LEges etiam vestrae, O Sodales integerrimi, hanc vobis lineam ducunt, ad quam omne opus diurnum exigatis. At si bene calculum pono, triplex ferè inter vos est factio. Sunt qui dicant: Conscientiam sub quemlibet vesperem examinare, non vacat. Alii paulò protervius: Non lubet, etsi vacaret. Demum vero nomine sodales; Et lubet, inquit, & ut vacet, nos curabimus. Sed nescio an primi illi, his alteris censendi meliores. Inter illos & istos exiguum est discrimen, nisi quoddam illi excusationis mantelium præpandant culpæ, non vacat, ajunt; isti socordiam apertè professi, dissimulare nolint vitium, non lubet, inquit. Itane vobis, O boni, non va-

cat? Nimirum ad alia omnia vacamus, præterquam ad salutis negotium. Suas horas studiis, suas lullibus, & somno suas idque liberalissimè partimur: suas sibi horas mensa habet, una conscientia nec horæ quadrante sibi ullà ratione impetrat. Ad quancunque negas abundamus tempore, cum verò à maculis eluenda conscientia, non vacat. Sic tempus avarissimà tenacitate virtutis studio negamus, quod turpissimà prodigentiâ, in somnum, in ludos, in confabulationes effundimus. Cum salutis res agitur, non vacat; cum sordes animi detergenda, non vacat; cum actiones præterite diei magno emolumento remeriepda, non vacat; cum horæ quadrans saluberrimè sui ipsius notitiæ dandus, tam angustum nobis tempus, ut nec tum vacet. Sic ad virtutem contendimus, inter vitia districti. Pudet dicere, honesta non colimus, nisi quantum vacat. At quantum præmium nos expectat, si occupationes nostras, & mala hæc tenacissima abrumparamus? Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundum nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore. Non enim vocavit nos Deus in immunditiâ, sed in sanctificationem. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

At sunt, quibus sua placet segnitie, etiam sine pallio. Nil excusationis opponunt, hoc labore supersedere se posse autumant, modò dicant, non lubet. Quod tantundem est dicere, ac, nolo facere quod officii mei est, fodalium legis patere non volo, conscientia tranquillitatem tanti non facio, ut eam his impendiis emam. Ah! miseri, quousque tandem vestrum illud ignavissimum, non lubet? Filii hominum usquequo gravi corde! Conscientia puritas tanti est, ut opere pretium sit omnino, eam vel maximis laboribus, vel quantavis molestiâ redimere. Suppliciorum extremum est, in vitio sibi facere delicias, & mentem cauterio refectam gerere. Beatus Gregorius: *Quisquis, inquit, vitæ suæ custodiam negligit discutere, quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit aut nescit, submergiti præsens non est, quia semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter sibi in præsentem est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit. Nam sunt multa peccata quæ committimus, sed idcirco gravia nobis non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausi oculis, in nostrâ nobis deceptione blandimur.*

E veteri memoriâ in vos testes non producam: videte obsecro vel tantum fodales vestros alios, quibus hoc unice curæ & cordi est, conscientiam quotidie in sincerum nitorem repurgare: nullum illi diem finiant, cui hanc clausulam non apponant: nullam illi noctem inchoant cui hanc præparationem non præmittant; nunquam illi prius in lectum quàm in seipsos descendunt: errores suos quotidie objurgant, quotidie aliquid ex vitiiis suis demere conantur. De his optime, quem modò dixi Gregorius: *Electorum est, inquit, actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discutere, & omne quod turbidum profuit, ab incinis excicare. Meruunt in his quæ se egisse meminerunt, & puniunt stendo, quod perpetrasse se intelligunt: timent subtilia divina iudicia etiam de his quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi in se per humanitatem non vident. Atque in hoc secreto interiori iudicii, ipsâ mentis suæ executione constructi penitendo ferunt quod superbiendo commiserunt. Ibi namque adversum se, quidquid se impugnat, enumerant: ibi ante oculos suos omne quod desleant coacervant: ibi quidquid per iram districti iudicii decerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia quot pati merent, nec desit in hoc iudicio mente concepto, omne ministerium quod punire reos suos plenius debeat.*

Mercatores sunt qui maria terrasque assiduâ itineribus circulantur, nunc Romæ, nunc Mediolani degunt, jam Parisios, jam & Constantinopolim appellant, domi suæ vix unquam sunt. Pace vestra dixerim, tales & vos estis, vagâ curiositate omnium domorum incolæ, unâ conscientia domo pertinaciter devicta, ita vix unquam

Christus

Nemo hic promoliat, se lege non teneri. Piacularis confessionis lex neminem habet eximium. Atqui verò huic ritui instituenda, necessarium profutur est, conscientiam excutere et in notitiam deducere delictorum. Istud sanè quò rariùs, hoc & pejùs fiet atque remissiùs; ipsa exercitatio in hanc industriam roboratur. Qui in te remissari neglectum omnem cavere vult, expensarum rationes quotidie inspicit; ubi moræ & dilaciones crescunt, rem familiarem decretere necesse est. Idem profutur hic, seipsum nosse non discit, qui seipsum rarò inspicit. Horologii æquabilis ordo directi-
onis manum quotidie postulat: conscientia sanitas quotidiana vult subsidii fulciri. Episcopus pulchrè submo-
nens: *Quemadmodum, inquit, in ambulando cavere ne clavum calcas, pedemque disforques, sic in degendi vitâ cave, ne gubernatricem adiuvum, mentem tuam ladas.* Quod si in te unaquaque observabimus, omnia cautius aggrediemur. At si ipsam aut clavum pedem indueris, an non eâ mox hor-
ta, co certe die extrahes, ne pars laesa in malignum ulcus suppetat? ita pedi consulas. Et conscientiam si læseris (*epius enim in die caderi iussus*) non eodem mox die medicinam facies? mucronem subtilissimum pedi eximis, & lethale vulnus tolerabis in conscientia? *Videre itaque, fratres, quomodo causè ambuletis, ut ambuletis digne, Deo per omnia placeatis.* In qua verba insignit Augustinus: *Dirigitis, inquit, quid est ambulare? Brevis iter, proficere, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite, fratres mei, dis-
cuite vos sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis intrus tecum, qui erubescas & jaces te. Est tibi, fed-
us tibi placet humilitas, ipse te probet. Proba & seipsum te, semper tibi displicat quod es, si vis pervenire ad id quod non-
numquam es. Nam ubi tibi placuisse, ibi remansisti. Si autem dixeris, proficisti, & peristi. Semper adde, semper ambula, semper profice.*

Actus hu-
mani ab
omni for-
de sunt ex-
cutiendi.

Cass. coll. l. I.
cap. 12.
Chrysof.
omil. II. in
Gen. ante
med.

al. cap. 6.
4. 5. 6.

en. cap. I.
r. 4.

Luc. cap. 9.
vers. 18.

Christus discipulos suos super famā suā examinans: *A* Quem, inquit, me dicunt esse turba? Idem & nostrum quis de se interroget: Et quem me ajunt esse cives mei? Quem expectatis, mi homo, respondebo. Ajunt te esse hominem potentem & madidum, vini amantissimum, & in dies paene singulos ebrium: & forsitan tu solus hoc ignoras? Aut dicunt te Veneris esse mancipium, ad omnem petulantiam & libidinem projectum, ore, oculis, manu increcundum: & forsitan tu solus hac ne scis? Aut, non negant te cetera probum, sed de parcum, sordidum, avarum Euctionem, qui multā pecunie longē sit appetentior, quā purae conscientiae, avidior nummi, quā calis: & fortassis te solum hac latent? Aut, constanter asserunt te hominem esse turgentis supercilii, ore asperum, gestu inflatum, ceremoniarum & pompae cupidissimum, ostentatione & arrogantia plenum: & forte tibi uni hac ignota sunt? Aut, non equidem dissimulant te pacis & concordiae inimicum, omnis injuriarum impatientem, ad amā & iram praecipitem ruere, difficillimē placari: & tu forsitan te talem ad hoc temporis non credebas?

Aut, plerique affirmant te dandis consiliis illustrem, politicum, comem; cetera te hominem tui sensus & cerebri esse, pertinacem & aeneae cervicis, nec religionis adeo tenacem; & fieri potest ut tibi soli hac nunquam innoverint? Aut, vox ferē omnium est, te quietis tam amantem, ut nihil tibi dulcius sit quā feriā & otio diffuere: & tu forte hoc virtutis in te non notas? Aut, fatentur plurimi, te precum quidem studiosum, sed patremfamilias incuriosē agere, & pecuniam utraq̃que manu insigniter dilapidare: & forte an tibi hac a nemine objecta? Aut, nemo est qui non accuset lividos dentes tuos, & oris mordacissimum acetum, quo omnium famam perfundi dicunt: & tu forsitan te talem ad hoc credebas & mansuetae linguae hominem?

Quid ergo contra sermones hos obducis? omnēsne falsi? Sepe fit, mihi crede, ut hominem sibi innotissimum, intus alii & in cute norint. Tu ergo tuam conscientiam quot diebus interroga, non mentietur: si illa te reum pronuntiaverit, errores ne defende, sed emenda & corrige: si infonem te absolverit, rumores populi generosa patientia contemne. Conscia mens recti famae mendacia ridet.

Epist. ad
Secundum
Manich.

Augustinus olim intrepidē de seipso: *Senti de Augustino*, ait, quidquid lubet, sola me in oculis Dei conscientia non accusat. Idem, quicumque alius serenae conscientiae homo liberrimē dicat; Loquantur de me alii quod volunt, modo me ad Dei tribunal defendat conscientia. At quomodo defendet eum à quo neglecta, oppressa, vix unquam loqui permittitur? Hic forte dicas, quanti sunt, qui vix semel in anno, conscientiae suae potestatem faciunt loquendi: & nos quotidianas illius accusationes toleremus? Et quid oro, Christiani, mala causae argumentis pejoribus patrocinamur? Non est bonitas pessimis esse meliorem, aut effrenati nimis moderatiorem; non inde conscientia nostra erectior, quod ab aliis ea calcetur, neque nos culpa eximit tantum aliorum neglectus. Job cap. 13.
v. 15. & 16.
cap. 9.
vers. 28.

Job cap. 13.
v. 15. & 16.
cap. 9.
vers. 28.

bus consiliis sanioribus usus: *Verumtamen*, inquit, vias meas in conspectu ejus arguam, & ipse erit salvator meus. Et annexa causa: *Verēbar*, inquit, omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Ut tuum, o mi Deus judicium praeverterem, diebus omnibus meipsum judicavi, & velut à deprehensio reo poenas repeti.

Chrys. to. 1.
hom. 46. ad
pop. Antioch.

Pulcherrimē & ex natura rei de hoc disserens Chrysostomus: *Est tibi tribunal*, inquit, multum habens emolumentum, & nullam referens accusationem. Constitute super conscientia judicantem rationem, & in medium omnia tibi parata propone, anima tua peccata scrutare, & poenas exige diligenter, & dic: *Quamobrem hoc, & hoc ausa es?* Et si hac quidem fugiat, aliena discutiat, dic ad eam: *Non de his te judico, non pro his venisti te purgatura. Quid enim si ille malus? quare*

tu hoc, & hoc admisisti? responde, noli accusare, tua consideres, non aliena. Et eam in hanc anxietatem agas continue. Postea, si nihil quod dicat, habeat, sed refugiat; dilania flagellans eam quasi quandam ancillam insolentem, & fornicantem: & quotidie judicium hujusmodi constitue (quotidie, nota Gerarde, quotidie) & ignis flumen designa, veneniferum vermem, tormenta reliqua: nec eam amplius finas diabolo copulari, nec impudenter loquentem toleres. Ille, venit ad me, ipse mihi tendit infidas, ipse me tentat, sed dic ei: *Nisi tu velis, illa omnia superflua. Quid si rursum dicat: Corpori connexa sum, carnem induta, mundum habito, in terrā commoror, dic ad ipsam: Hac omnia sunt excusationes & praeextus. Nam & ille carnem erat indutus, & ille mundum habitans, & in terrā conversans, probabili fuit: quin & tu ipsa, cum bene te gesseris, carne circumdata id facis. Quid si dolcat hac audiens, ne tollas manum: non enim morietur, si perieris, sed eam ex morte erues. At si rursum dixerit, quod ille exacerbavit, ei responde: sed tibi licebat non exacerbari. Certe frequenter iram compressisti. Si dixerit, quod illius species me sublevavit, dicas ei, sed tu poteris continere, propone victos, propone primam mulierem quae dixit: Serpens de-*

Ita verbum ē verbo expressit Chrysostomus, qui unā gravissimē questus: *Sed nos*, inquit, non ita facimus, sed omne contrarium. Nam simul atque reclinati sumus, omnia versamus secularia, & hi quidem immundas inferunt cogitationes, hi verō senora & commercia, & corruptibiles curas. Ita somnum pessimē auspicamur, inter vanas, avaras, invidas, inter impuras & sordidas cogitationes. Ita nec dormimus quidem sine vitio, cum tam vitiosē obdormiscimus.

Hoc est quod Christus toties repetitis clamoribus *Mate, Mate, inleat: Vigilate & orate*, quia nescitis diem neque horam, vers. 44. quā Dominus vester venturus sit. Et vos estote parati, quia quā Luc. cap. 12. hora non putatis, filius hominis veniet.

Pestilentissimē incogitantia, & inexplicabilis audacia est, conscientiam agram, & letalis culpa, vel unica illius agram, ad lectum deducere, ac plumis se sepelire, nec eam prius Numinis offensas deprecari, & cum Deo in gratiam redire. O mortalium miserrime, peristi, & aeternum peristi, si nox hac tibi sit ultima. Et cujus promissis securus, post hanc plures tibi noctes polliceris? Diebus decem praene singulis immatura efferuntur funera; morte subitā hinc illic plurimi rapiuntur ad tribunal, & tu nihilominus offensus & irato tibi Deo, lectum temerarius irruis! Ah, infelix, quā non ludendum est cum *Eternitate*! levi obstaculo aut concussu, momento unico spiritus intercipitur, & omne tuum vivere consumptum est: cras cadaver tuum in sandapila, animus erit in gehennā, si non prius peccatum excludas, quā somnum admittas. His sese periculis subducit, qui sopori se permittitur, ante feridē exigit, & quidquid per diem noxarum navorumque contraxit, dolore abstergit & emendationis proposito.

Hic talis licet ea nocte vitam finiat, vitā tamen beatiore non exidet. Ergo vigilare, quia nescitis neque diem neque horam: *Estote parati*, quia quā hora non putatis, filius hominis veniet.

Sermonem, Gerarde, unā cum die finiamus. Lux hac abiit, sed non sine linea, quod tibi mihi gratulor. Longus fui, fateor, sed praedixi hoc futurum, & ideo longam a te patientiam postulavi. Ego quidem oppidō fessus sum dicendo, sed non dubitem, quin tu etiam audiendo. Utrique fatigationem somnus eximet, sed somnus quem praecessit Examen conscientiae, ut non doceamus tantum facere, sed & faciamus.

LIDER